

STEINERPÄIVÄKODIT AAMURUSKO & PÄIVÄNKEHRÄ

Steinerpedagoginen varhaiskasvatussuunnitelma

Aluksi:

Steinerpäiväkodeissa toteutetaan steinerpedagogiikkaa ja noudatetaan Opetushallituksen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita. Tässä steinerpedagogisessa varhaiskasvatussuunnitelmarungossa on mukana 1.8.2022 voimaan tullut OPH:n perusteteksti.

- Steinerpedagoginen osuus (sinisellä pohjalla) kuvaa varhaiskasvatuksen käytäntöjä steinerpäiväkodeissa ja antaa steinerpedagogiset perustelut toiminnalle.
- Mikäli asia on mainittu jo perustetekstissä, sitä ei ole nostettu esiin steinerpedagogisessa osuudessa.

Päiväkodeissa noudatetaan Kouvolan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaa ja tämä Steinerpedagoginen varhaiskasvatussuunnitelma toimii sen täydentäjänä pedagogisten painotusten, niihin liittyvien toimintatapojen ja taustojen osalta. Varhaiskasvatussuunnitelmien lisäksi päiväkodeille on laadittu suppeampi ja pedagogisiin käytäntöihin keskittyvä vuosikohtainen toimintasuunnitelma OSUVA.

Sisällysluettelo

Sisällys

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat	5
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus	6
1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma	7
1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	8
1.4 Paikallisesti päätettävät asiat	11
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	12
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet	14
2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot	18
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	20
2.4 Arvoperusta	22
2.5 Oppimiskäsitys	25
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	27
2.7 Laaja-alainen osaaminen	28
Ajattelu ja oppiminen	29
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	31
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	32
Monilukutaito	33
Digitaalinen osaaminen	34
Osallistuminen ja vaikuttaminen	35
2.8 Paikallisesti päätettävät asiat	36
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri	37
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet	39
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	41
Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	42
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	43
Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	44
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa	45
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	46
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	50
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	51

Yhteistyö eri tahojen kanssa	52
3.4 Paikallisesti päätettävät asiat	53
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen	55
4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys	55
4.2 Pedagoginen dokumentointi	56
4.3 Monipuoliset työtavat	58
4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	59
4.5 Oppimisen alueet	62
Kielten rikas maailma	62
Ilmaisun monet muodot	65
Musiikillinen ilmaisu	67
Kuvallis-plastinen ilmaisu	68
Sanallinen ja kehollinen ilmaisu	70
Minä ja meidän yhteisömme	71
Tutkin ja toimin ympäristössäni	73
Kasvan, liikun ja kehityn	77
4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	79
Kaksikielinen varhaiskasvatus	82
4.7 Paikallisesti päätettävät asiat	83
5. Lapsen tuki	84
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut	85
5.2 Yhteistyö tuen aikana	86
5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	88
Yleinen tuki	89
Tehostettu tuki	89
Erityinen tuki	90
Tuen muodot	90
5.4 Lapsen tuen arviointi	92
5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	93
5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista	95
5.7 Paikallisesti päätettävät asiat	96
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus	98

6.1 Paikallisesti päätettävät asiat.....	99
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	99
7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen	100
7.2 Paikallisesti päätettävät asiat.....	102

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatustlain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatustlaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki, on osa varhaiskasvatusta².

Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti³. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys⁴. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta.

Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

¹ Varhaiskasvatustlaki (540/2018)

² Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

³ Varhaiskasvatustlaki 3 §

⁴ HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatustlain muuttamisesta, s. 30–31

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Steinerkasvatuksen liitto ry on laatinut steinerkoulujen ja steinerpäiväkotien tueksi opetussuunnitelmien uudistamistyöhön liittyen steinerpedagogista tukimateriaalia.

Näitä ovat perusopetuksen steinerpedagoginen opetussuunnitelmarunko, esiopetuksen steinerpedagoginen opetussuunnitelmarunko ja steinerpedagoginen varhaiskasvatussuunnitelmarunko.

Työ on tehty yhteistyössä Suomen steinerkoulujen ja steinerpäiväkotien kanssa. Runko tuo esiin steinerpedagogisia lähtökohtia, kuten kansainvälisen steinerpedagogisen varhaiskasvatusjärjestö IASWECEn laatimat periaatteet ja niiden pohjalta hyväksytyt steinerpäiväkotien toimintaperiaatteet Suomessa. Varhaiskasvatussuunnitelmarunko on valtakunnallisten perusteiden pohjalta laadittu steinerpedagoginen kokonaissuunnitelma ja paikallisten opetussuunnitelmien laadinnan avuksi tarkoitettu työväline.

Steinerpedagoginen varhaiskasvatussuunnitelmarunko pohjautuu erityisesti Opetushallituksen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lukuun 6, joka koskee vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta ja joka sen mukaisesti voi olla omaleimainen.

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁵.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁶.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja

⁵ Varhaiskasvatuslaki 2 §

⁶ Varhaiskasvatuslaki 21 §

varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan. Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁷. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävästä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.⁸

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁹
- kotoutumissuunnitelma¹⁰
- yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma¹¹.

⁷ Varhaiskasvatulaki 1 §

⁸ Varhaiskasvatulaki 22 §

⁹ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

¹⁰ Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

¹¹ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 5 b § ja yhdenvertaisuuslaki 6 a §

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen¹².

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹³.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁴. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta¹⁵ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen¹⁶ tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatusturva lain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁷. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹⁸ ja tarpeet. Myös lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹⁹. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

¹² Varhaiskasvatusturvalaki 20 §

¹³ Varhaiskasvatusturvalaki 8 §

¹⁴ Varhaiskasvatusturvalaki 24 §

¹⁵ Varhaiskasvatusturvalaki 65–73 §

¹⁶ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

¹⁷ Varhaiskasvatusturvalaki 23 §

¹⁸ Varhaiskasvatusturvalaki 4 § ja HE 148/2021 s. 34

¹⁹ Varhaiskasvatusturvalaki 23 §

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntea lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista.²⁰

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa²¹.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.²²

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²³. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²⁴. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan

²⁰ HE 148/2021, s. 34

²¹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²² Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 148/2021 s. 34

²³ Terveydenhuoltolaki (1326/2010) 8 §

²⁴ Varhaiskasvatuslaki 41 §

säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.²⁵ Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti²⁶. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²⁷. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.²⁸

²⁵ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

²⁷ Varhaiskasvatuslaki 40 §

²⁸ Varhaiskasvatuslaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

1.4 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan varhaiskasvatustlain mukaisesti varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla tässä luvussa ja muualla näissä perusteissa kuvattuja tavoitteita ja periaatteita noudattaen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään kunkin pääluvun lopussa, mitä paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tulee kyseisen luvun osalta päättää ja kuvata. Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa voidaan käyttää perustetekstiä. Olennaista on kuitenkin avata ja konkretisoida tekstiä siten, että se ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen toteuttamista ja kehittämistä paikallisesti.

Paikallisesti voidaan laatia erilliset suunnitelmat varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoille. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat voidaan laatia myös järjestäjien yhteistyönä.

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan hyväksyä kokonaan tai osittain joko kunta-, yksikkö-, ryhmä- tai toimintamuotokohtaisena. Yksityisen palveluntuottajan varhaiskasvatussuunnitelma voidaan hyväksyä edellä mainituin periaattein tai koko palveluntuottajan toimintaa koskevana.²⁹ Paikallista suunnitelmaa arvioidaan säännöllisesti ja sitä kehitetään arvioinnin pohjalta.

Paikallista suunnitelmaa laadittaessa varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää

- millä kielillä varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään
- laaditaanko varhaiskasvatussuunnitelma kokonaan tai osittain järjestäjä-, yksikkö-, ryhmä-, toimintamuotokohtaisena tai alueellisina suunnitelmina
- millaista varhaiskasvatussuunnitelman rakennetta, asioiden käsittelyjärjestystä ja julkaisutapaa käytetään
- miten varhaiskasvatuksen henkilöstö, lapset ja huoltajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen, arviointiin ja kehittämiseen³⁰
- miten yhteistyö esiopetuksen, perusopetuksen ja hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoiden sekä muiden tarvittavien yhteistyökumppaneiden kanssa toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa
- miten paikalliset erityispiirteet, varhaiskasvatuksen erilaiset järjestämisen tavat, kehittämisen tavoitteet sekä lapsia koskevat muut paikalliset suunnitelmat otetaan varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa huomioon
- miten paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan ja miten sitä kehitetään (katso myös luku 7).

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen prosessi paikallisesta näkökulmasta. Kuvauksessa määritellään laadintaan, seurantaan ja arviointiin liittyvä yhteistyö ja vastuut varhaiskasvatustlain sekä näiden perusteiden mukaisesti

²⁹ Varhaiskasvatustlain 22 §

³⁰ Varhaiskasvatustlain 20 §

- varhaiskasvatuksen salassa pidettävien tietojen siirtämiseen ja vaihtamiseen liittyvät käytännöttökeeseen liittyvien hallintopäätösten³¹ laatimisen prosessi paikallisesta näkökulmasta.

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Steinerpäiväkodit ja steinerkoulut toteuttavat kasvatusta- ja opetustehtäväänsä osana suomalaista julkista koulutusjärjestelmää sekä osana kansainvälistä steinerkasvatusliikettä. Steinerkoulut ja steinerpäiväkodit ovat inhimilliseen kasvuun, kehitykseen ja kasvatukseen tähtääviä yhteisöjä. Ne pitävät tehtävänä rikastaa ja monipuolistaa yleistä koulu- ja varhaiskasvatusjärjestelmää soveltamalla lapsilähtöistä ja vaihtoehtoista kasvatustajatteluä käytäntöön.

Varhaiskasvatus, siihen kuuluva esiopetus ja perusopetus muodostavat steinerpedagogiikassa lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Kasvatus nähdään ennen kaikkea lapsen fyysisen, psyykkisen ja henkisen hyvinvoinnin kokonaisvaltaisena tukemisena. Opetus etenee lapsen kehityksen mukaisesti siten, että siinä otetaan huomioon kasvun ja kehityksen eri herkkyysskaudet.

Steinerpedagogiikan keskeisenä tehtävänä on vaalia lapsen tervettä kehitystä eli hänessä vaikuttavien sisäisten voimien dynaamista tasapainoa ja lapsen harmonista yhteyttä sosiaaliseen ympäristöön. Sen pyrkimyksenä on myös auttaa lasta löytämään ainutkertaiset kykynsä ja vahvuutensa, toteuttamaan itsessään olevia mahdollisuuksia sekä kehittämään sosiaalisia taitoja vahvistaen siten osallisuutta ja aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa.

³¹ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Yleisen varhaiskasvatuksen tavoin se edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä ehkäisee syrjäytymistä.

Kansainvälinen steinerpedagoginen varhaiskasvatusjärjestö (IASWECE, International Association for Steiner/Waldorf Early Childhood Education) on laatinut v. 2019 kuvauksen steinervarhaiskasvatuksen peruspiirteistä. Sen mukaan pienen lapsen kanssa tehtävän työn olennaisin osa on kasvattajan sisäinen asenne, sillä kasvattaja antaa esimerkin, jota lapsi voi jäljitellä.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon pienten lasten ikäkauden mukaiset kehitystarpeet: ensimmäisten kolmen vuoden aikana keskitytään tahtoa kasvattavaan fyysiseen toimintaan, varhaislapsuuden keskivaiheilla mielikuvitusta vahvistavaan leikkiin ja myöhemmin kognitiivisempaan oppimiseen lapsen tultua kouluikään.

Steinerpedagoginen varhaiskasvatus voi vaihdella maantieteellisen sijainnin, kulttuuriympäristön, ryhmäkoon, ikäryhmän ja yksilöllisen opetusmenetelmän mukaan. Näistä eroista huolimatta steinerpedagogisella varhaiskasvatuksella on tiettyjä yhteisiä peruspiirteitä:

1. Rakastava kiinnostus ja hyväksyntä jokaista lasta kohtaan.
2. Mahdollisuus oma-aloitteiseen leikkiin viitteellisillä, mielikuvitusta stimuloivilla leikkimateriaaleilla on keskeinen osa toimintaa. Tämä on pienen lapsen tapa toimia, ja se mahdollistaa kokemusten sulattamisen ja ymmärtämisen.
3. Tietoisuus siitä, että pienet lapset oppivat jäljittelyn, moniaistisen kokemisen ja liikkumisen kautta. Lapsilla on luontainen taipumus tutkia aktiivisesti fyysistä ja sosiaalista ympäristöään. Ympäristö tarjoaa rajoja, rakennetta ja suojaa sekä mahdollisuuden ottaa riskejä ja kohdata haasteita.
4. Toiminnassa keskitytään enemmän todellisiin kuin virtuaalisiin kokemuksiin; lasta tuetaan muodostamaan terve suhde todelliseen ympäröivään maailmaan.
5. Taiteellinen toiminta, kuten tarinankerronta, musiikki, piirtäminen ja maalaaminen, rytmileikit ja muovailu, edistävät mielikuvituksen ja luovuuden luontevaa kehitystä.
6. Mielekäs käytännön tekeminen, kuten ruoanlaitto, leipominen, puutarhanhoito, käsityöt ja kodinhoito, tarjoavat mahdollisuuksia harjoittaa kehittyviä inhimillisiä kykyjä. Tällä painotetaan enemmän elämän prosesseihin osallistumista kuin oppimistuloksia.

7. Päivän, viikon ja vuoden ennakoitavissa oleva rytmi luo turvallisuutta ja tunteen elämän keskinäisistä suhteista ja kokonaisuudesta. Kausi- ja muita juhlia vietetään kulttuurisen ja maantieteellisen ympäristön mukaisesti.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina³². Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana³³. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla³⁴.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti³⁵. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto³⁶.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³⁷. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatustain ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³⁸ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös

³² Varhaiskasvatustain 5 § 4 momentti

³³ Varhaiskasvatustain 1 §

³⁴ Varhaiskasvatustain 1 ja 12 §

³⁵ Varhaiskasvatustain 5 § 2 momentti

³⁶ Varhaiskasvatustain 52 §

³⁷ Varhaiskasvatustain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

³⁸ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

hallintolakia³⁹ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta⁴⁰. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella⁴¹. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki⁴², tasa-arvolaki⁴³, Euroopan ihmisoikeussopimus⁴⁴, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁴⁵, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁴⁶, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁴⁷ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴⁸.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁴⁹, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁵⁰. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatustalake⁵¹, sosiaalihuoltolake⁵², vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lake⁵³, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lake⁵⁴ ja terveydenhuoltolake⁵⁵ sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

³⁹ Hallintolaki (434/2003)

⁴⁰ Laki viranomaisien toiminnan julkisuudesta (621/1999)

⁴¹ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

⁴² Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

⁴³ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

⁴⁴ Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

⁴⁵ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁴⁶ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

⁴⁷ YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

⁴⁸ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

⁴⁹ Varhaiskasvatustilaki 15 a §

⁵⁰ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

⁵¹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁵² Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

⁵³ Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

⁵⁴ Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

⁵⁵ Terveystieteiden tutkimuskeskus (1326/2010)

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain⁵⁶ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

⁵⁶ Varhaiskasvatuslaki 3 §

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁵⁷. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁵⁸. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁵⁹ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamatonta. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksista annettuja säädöksiä⁶⁰. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁶¹. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁶².

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1)⁶³. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁶⁴. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁶⁵.

⁵⁷ Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §

⁵⁸ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 11 §

⁶⁰ Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁶¹ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁶² Varhaiskasvatuslaki 75 §

⁶³ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁶⁴ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁶⁵ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen järjestäjinä toimivat useimmiten steinerpäiväkodit, jotka voivat tuottaa myös esiopetuspalveluita opetuksenjärjestämisluvan omaavalle steinerkoululle tai kunnalle. Myös tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjä on vastuussa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti.

Steinerpedagoginen varhaiskasvatus toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ja steinerpedagogisen varhaiskasvatussuunnitelmarungon pohjalta laaditun paikallisen, yksikkökohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman mukaisesti.

Steinerpedagogista varhaiskasvatusta järjestetään Suomessa suomen- ja ruotsinkielellä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta. Steinerpäiväkodit ovat usein huoltajien perustamia ja ylläpitämiä yksiköitä, jolloin yhteistyö perheiden kanssa on tiivistä ja monipuolista. Huoltajien mielipiteitä kuullaan ja heidän antamansa palaute otetaan huomioon varhaiskasvatuksen järjestämisessä.

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta⁶⁶. Varhaiskasvatustilain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatustilain määrittää, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁶⁷. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdelu vaihtelevat. Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä

⁶⁶ Varhaiskasvatustilain 1 §

⁶⁷ Varhaiskasvatustilain 1 §

varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.⁶⁸

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoitukseen ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä⁶⁹. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁷⁰.

Varhaiskasvatustalaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁷¹. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomaisen hoitopaikka⁷². Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁷³. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁷⁴. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkiapuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua

⁶⁸ Varhaiskasvatustalaki 4 ja 16 §

⁶⁹ Varhaiskasvatustalaki 34–38 §

⁷⁰ Varhaiskasvatustalaki 25 §

⁷¹ Varhaiskasvatustalaki 2, 25 ja 35 §

⁷² Varhaiskasvatustalaki 1 ja 38 §

⁷³ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

⁷⁴ Varhaiskasvatustalaki 38 §

yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatuslain tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän.⁷⁵

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa.⁷⁶

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Steinerpäiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa otetaan huomioon henkilöstön mitoitus ja ryhmien enimmäiskokoon liittyvät säännökset.

Steinerpäiväkodissa hoito- ja kasvatustehtävissä toimivista vähintään yhden kolmasosan tulee olla kelpoinen steinerpedagogisen varhaiskasvattajan tehtävään.

Steinerpäiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla.

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja varhaiskasvatuksen opettajan pedagogista vastuuta, josta steinerpäiväkodeissa vastaa ensisijaisesti steinerpedagoginen varhaiskasvattaja. Kokonaisvastuu lapsiryhmän toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on steinerpedagogisella varhaiskasvattajalla, joka suunnittelee ja toteuttaa toimintaa kollegiaalisesti yhdessä muun varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa.

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltaja ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen

⁷⁵ Varhaiskasvatuslaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

⁷⁶ Varhaiskasvatuslaki 13 §

suhde lapseen. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntea jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁷⁷.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁷⁸

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee steinerpedagogisen koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

⁷⁷ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

⁷⁸ Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁷⁹, varhaiskasvatustlain⁸⁰ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁸¹.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseän, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa⁸². Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁸³

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

⁷⁹ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁸⁰ Varhaiskasvatustlain 20 §

⁸¹ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016

⁸² Varhaiskasvatustlain 15 a §

⁸³ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatustieteisiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁸⁴. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Arvoperusta

Muun varhaiskasvatuksen tavoin myös steinerpedagogisen varhaiskasvatussuunnitelmarungon arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus; lapsen oikeus terveyteen, hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun; lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen, varhaiskasvatustlain ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti.

Perusteiden arvoperustan lisäksi:

Lapsuuden itseisarvo. Steinerpedagoginen varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvoisesta merkityksestä. Lapsuuden suojeleminen ja vaaliminen, kasvurauhan takaaminen ja oikeus lapsuuden huolettomuuteen ja turvaan ovat keskeisiä arvoja steinerpedagogiikassa. Lapsuuden kunnioitus merkitsee myös lapsen persoonallisuuden näkemistä ja arvostamista, lapsen yksilöllisyyden kunnioittamista. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella

⁸⁴ Varhaiskasvatustlain 3 § 1 momentti 6 kohta

on oikeus tulla nähdyksi, kuulluksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi - oikeus kasvaa omaksi itsekseen.

Vapaus. Steinerpedagogiikassa keskeinen arvo on vapauten kasvattaminen. Kyse ei ole niin sanotusta vapaasta kasvatuksesta, vaan vapaus nähdään menetelmän sijaan päämääränä. Lapsille ei päiväkodin eikä koulun piirissä välitetä mitään tiettyä maailmankatsomusta. Tärkeää on, että jokainen luo itse oman maailmankuvansa ja ihmiskäsityksensä.

Erilaisuuden ja oikeudenmukaisuuden arvostaminen. Lasten erilaisuutta ja erilaisia toimintatapoja arvostetaan. Lapsella on oikeus oppia sekä rakentaa käsitystä itsestään ja maailmasta omien lähtökohtiensa ja edellytystensä mukaisesti. Yksilöllisyyden ja erilaisuuden arvostamisen rinnalla painottuvat yksilöiden välinen tasa-arvo ja yhdenvertaisuus sekä mahdollisuus kehittää kykyjään ilman sukupuolesta johtuvia ennako-odotuksia ja rajoituksia. Kaikessa toiminnassa pyritään oikeudenmukaisuuteen.

Lapsilähtöisyys. Steinerpedagogiikassa lapsilähtöisyydellä tarkoitetaan sekä lapsen kulloisenkin kehitysvaiheen tukemista että lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamista. Kasvatuksen ja opetuksen käytännöt perustuvat niin tietoon lapsen kehityksestä kuin lapsihavainnointiin. Ymmärrys lapsesta edellyttää kohtaamista, kasvattajan kunnioittavaa ja rakastavaa asennetta. Kasvattajan sisäinen pyrkimys itsensä kehittämiseen - itsekasvatus - on kasvatuksen perusta.

Kasvu ihmisyyteen. Steinerpedagoginen varhaiskasvatus tukee lapsen kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, kauneuteen ja hyvyyteen. Erityisesti pienen lapsen on tärkeää saada kokea, että maailma on hyvä. Lapsuus on luontaisesti toiminnan ja leikin aikaa, jolloin pyrkimys hyvyyteen painottuu nimenomaan tekoihin.

Toiminnallisuus. Omaehtoinen vapaa leikki nähdään steinerpedagogiikassa lapsuuden keskeisenä ja korvaamattomana oppimismuotona. Se myös rohkaisee lapsia yhdessä tekemiseen ja kasvattaa yhteisöllisyyteen. Toiminnan päivä-, viikko- ja vuodenaikarytmi rakentaa osaltaan turvallista leikki- ja oppimisympäristöä.

Kestävä kehitys ja elämäntapa. Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan kestävän kehityksen ja elämäntavan periaatetta. Laadukas luonnonmukainen ravinto terveen kasvun perustana on osa pedagogiikkaa. Materiaaleissa, kuten leikkivälineissä, painotetaan luonnonmukaisuutta. Ympäristökasvatus on konkreettista, jolloin ekologisuus tulee lapsille tutuksi päivittäisessä toiminnassa. Luonnossa liikkuminen ja leikkiminen rakentavat lapsen omaa luontosuhdetta kehittäen myös kauneuden tajua ja tunteita. Luonnon kunnioittaminen ja suojeleminen on tärkeä arvo.

Yhteistyö huoltajien kanssa. Steinerpedagogiikassa yhteistyö huoltajien kanssa on toiminnan lähtökohta ja pohja varhaiskasvatukselle. Aikuisten pyrkimys luoda keskinäinen luottamuksellinen ilmapiiri on lapselle suoja, jossa on turvallista kasvaa. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan avoin ja kunnioittava suhtautuminen perheiden ja kotien monimuotoisuuteen sekä niiden katsomusten, uskontojen, perinteiden ja kasvatusnäkemysten monimuotoisuuteen ja erilaisuuteen on rakentavan vuorovaikutuksen ja opetuksen perusta. Steinerpedagoginen varhaiskasvatus on puoluepoliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumatonta.

Yhteisöllisyys ja kansainvälisyys. Yhteisöllisyys ja kansainvälisyys liittyvät lähtökohtaisesti steinerpedagogin tehtävänkuvaan. Steinerpäiväkodit ja -koulut ovat Steinerkasvatuksen liiton jäseninä mukana kantamassa sen toimintaa ja osallistuvat myös kansainvälisten kattojärjestöjen yhteistyöhön. Kotimaassa ja ulkomailla säännöllisesti järjestettävät koulutustilaisuudet ovat foorumi ajankohtaisten kysymysten yhteistä työskentelyä ja pedagogiikan kehittämistä varten.

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillen ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatuskäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja

omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Oppimiskäsitys

Oppiminen on kokonaisvaltainen tapahtuma, jossa aistimukset, keholliset kokemukset, tunteet ja ajattelu yhdistyvät. Alle kouluikäisen lapsen oppimisessa ympäristöllä on suuri merkitys. Tärkein tekijä on kasvattaja, joka on esikuva lapselle. Tällöin kasvattajan itsekasvatuksen avulla voidaan parhaimmillaan luoda suotuisa kasvu ympäristö lapselle, joka tosiasiallisesti kasvattaa itse itseään saamansa esikuvan pohjalta.

Steinerpedagogiikan perustana olevaan kehitysnäkemykseen liittyy keskeisesti niin sanottu seitsenvuotisrytmi. Kun lapsi muuttuu ja kehittyy, myös opetusmenetelmät muuttuvat ikäkausipedagogiikan mukaisesti. Oppimisen tapa on erilainen eri ikävaiheissa. Alle seitsenvuotias lapsi oppii jäljittelemällä, mikä säilyy kykynä vielä alaluokillakin. Jäljittely on mallioppimista ja matkimista syvempää liittymistä kohteeseen, sisäistä myötätekemistä, joka ei aina ilmene välittömästi, vaan voi tulla esiin pitkänkin ajan kuluttua. Jäljittelykyky on myötäsyntyinen ja yksilöllinen. Aivotutkimuksen mukaan jäljittelyn neurologisena perustana toimivat ns. peilisolut, jolloin toisen liikettä katsoessa näkijässä aktivoituvat samat aivosolut kuin tekijässä.

Ympäristössä lapsen kehityksen kannalta tärkeää on kasvattajan luoma ilmapiiri, jossa olennaisia tekijöitä ovat kasvattajan valoisa asenne, aito ja pakoton rakkaus sekä ilon merkitys. Ne ovat voimia, jotka edesauttavat ja vahvistavat lapsen fyysistä kehitystä ja terveyttä. Lapsi tarvitsee kokemuksen tulla nähdyksi, kuulluksi ja hyväksytyksi. Myös turvallisuuden tunteella ja myönteisillä tunnekokemuksilla on oppimisessa suuri merkitys.

Toiminnan rytmillä ja jäsentyneisyydellä on tärkeä merkitys. Uusilla opittavilla taidoilla ja tiedoilla on tärkeää olla yhteys lasten arkeen ja kokemusmaailmaan. Oppiminen on elämyksellistä ja kokemuksellista lapsen liittyessä maailmaan oman tekemisen, leikin ja kokemisen kautta.

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁸⁵.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatus, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämisessä. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeitä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta.

Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.

⁸⁵ Varhaiskasvatustilaki 2 ja 23 §

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatusta- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Steinerpedagoginen varhaiskasvatus perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta ja ihmisestä, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan ihmiskäsitykseen perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa.

Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää steinerpedagogista asiantuntemusta sekä sitä, että henkilöstöllä on yhteinen ymmärrys siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää.

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteke sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-alueita:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan, mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Laaja-alainen osaaminen

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa laaja-alaista osaamista koskevien tavoitteiden toteutus perustuu ikäkausiopetukseen. Alle kouluikäisen lapsen kehityksessä painopiste on fyysisen kasvun ja muotoutumisen alueella. Tässä ikävaiheessa ajattelu, tunne ja tahto ovat välittömässä yhteydessä toisiinsa.

Fyysinen terveys sekä tunne-elämän ja ajattelun kehityksen tasapaino nähdään perustana kaikelle oppimiselle ja yksilöllisten kykyjen tasapainoiselle kehitykselle. Varhaiskasvatus on lapsen fyysistä, emotionaalista ja kognitiivista kehitystä kokonaisvaltaisesti tukevaa pedagogiikkaa. Kestävän kehityksen ja ekologisen elämäntavan arvot liittyvät keskeisesti steinerpedagogiikkaan ja ovat luontainen, arkinen osa varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä. **Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa**

Ajattelu ja oppiminen

Steinerpedagogiikan ihmiskäsityksen mukaan lapsen ajattelutaidot kehittyvät vähitellen. Yleisesti ottaen ajattelu merkitsee toimintaa ja erilaisia prosesseja, joiden avulla ulkomaailma sisäistetään ihmisen sisäiseksi maailmaksi. Sen kehitys etenee alle kouluikäisen lapsen aistimusten ja havaintojen refleksinomaisesta, assosiativisen hyppelähtivästä ja konkreettisesta ajattelusta kohti kouluikäisen itsenäisiä ajatus- ja mielikuvia ja murrosikäisen abstraktia, käsitteellistä ajattelua.

Lapsen oppiminen tapahtuu varhaisiässä nimenomaan jäljittelemällä, jolloin kasvatuksen tehtävänä on luoda lapselle hyviä tapoja ja tottumuksia. Toinen tärkeä oppimisen edellytys on että kasvattaja tunnistaa lapsen muistinkehityksen vaiheen ja osaa kohdentaa kasvatuksen menetelmät kehitysvaiheelle oikea-aikaisiksi. Näiden kognitiivisten kykyjen asteittain tapahtuvan kehittymisen vuoksi ajattelun kehitystä ei kiirehdiä, vaan maailma tehdään lapselle ymmärrettäväksi ensisijaisesti toiminnan, mielikuvituksen ja leikin avulla.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa leikkiminen on lapsen tärkein kehitysvaihetta vastaava oppimismenetelmä. Omaehtoinen, vapaa leikki kehittää mielikuvituksen ja luovuuden ohella myös muita oppimisen perustaitoja: oma-aloitteisuutta, kykyä kokeilevaan toimintaan, tutkimiseen ja ihmettelyyn sekä luottamusta omaan osaamiseen.

Leikin ohella sadut ja tarinat, taiteellinen toiminta ja toiminnan rytmisyys kehittävät lapsen luovan ajattelun edellytyksiä ja muistikykyä. Myös runsas ja monipuolinen liikunta kuten vapaa leikki, liikuntaan aktivoiva ympäristö, pihaleikit ja välineet sekä metsäretket, kehittävät lapsen motorisia valmiuksia ja perustaitoja. Tutkimuksissa juuri liikunnan on todettu vaikuttavan merkittävästi ja myönteisesti lasten kognitiivisen toiminnan kehittymiseen, kuten muistin ja toiminnan ohjaukseen. Sillä on myös suuri merkitys lasten kokonaisvaltaiselle fyysiselle ja psyykkiselle hyvinvoinnille, kasvulle ja kehitykselle.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Varhaiskasvatus kaikkine toimintoineen on jo itsessään vuorovaikutustaitojen ja kanssakäymisen harjoittelun, opetteluun ja oppimisen aikaa. Ystävällisyyteen, toisten huomioimiseen ja hyviin tapoihin ohjaa kasvattajien antama esikuva. Huomaavaisuutta kehittää myös ryhmässä olevien eri-ikäisten lasten keskinäinen auttaminen. Hyvät tavat ja tottumukset juurtuvat lapsiin päivittäin toistuvien toimien avulla. Esimerkiksi ruokailuhetkissä, vuodenaikajuhlissa ja erilaisissa tapahtumissa opitaan myös erilaisten tilanteiden ja ihmisten kohtaamista sekä jakamaan kokemuksia ja arvostamaan oman ja toisten perheiden perinteitä ja tapoja.

Steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen ilmapiiri perustuu kasvattajien luomaan kodinomaiseen lämpöön sekä turvalliseen ja hoivaavaan läsnäoloon. Iloisuus, kiireettömyys ja avoimuus ohjaavat lapsia sosiaaliseen kanssakäymiseen ja rohkaisevat omien kykyjen ja taitojen harjoittamiseen. Niiden käytössä ja vahvistumisessa kasvaa myös itseluottamus, josta versoo aito sosiaalisuus.

Lasten itseilmaisua tuetaan monin tavoin, ja heitä rohkaistaan osallistumaan keskusteluun ryhmätilanteissa. Varhaisiässä sosiaalisten taitojen kehittymistä tukee myös mahdollisuus ilmentää mielikuvituksen voimaa luovassa leikissä yhdessä ikätovereiden kanssa.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Lapsia autetaan edellytyksensä mukaan huolehtimaan itsestä ja toisista, omasta pukeutumisesta ja puhtaudesta, tavaroista ja yhteisestä ympäristöstä. Arjen taitojen oppimista tukevat kasvattajien antama esikuva ja steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri, jossa lapsia osallistetaan arjen askareisiin.

Toiminnan rytmisyydellä tuetaan lasten luottamusta ja myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen. Siinä vallitseva kunnioittava ilmapiiri lasta kohtaan ja lapsen kokemus kasvattajan antamasta turvasta vahvistavat lapsen luottamusta siihen, että maailma on hyvä.

Lasten tunnetaidot kehittyvät jäljittelyn kautta kasvattajan toimiessa esikuvana. Kasvattajan oma mielenlaatu, hänen tunnetaitonsa sekä kykynsä ymmärtää lasta vaikuttavat suuresti lapsen kehittyviin tunnetaitoihin. Tunnetaidot kehittyvät ja vahvistuvat osana varhaiskasvatuksen arjen käytäntöjä.

Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito.

Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja.

Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa.

Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä.

Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Monilukutaito

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa monilukutaito käsitetään monipuolisena maailman ihmettelynä ja maailmaan tutustumisena. Taiteelliset elämykset, leikki vapauttavana ilona ja kokemukset luonnosta ovat keskeisellä sijalla maailmaan tutustumisessa ja sen ymmärtämisessä.

Lapsen leikki on paitsi osoitus ihmisolemuksessa itsessään olevan toiminnan välttämättömyydestä myös lapsen tapa tutustua maailmaan ja ymmärtää sitä. Lapsi liittyy maailmaan tekemisen, kokemisen ja ihmettelyn kautta. Ajatteluun vetoava, käsitteellinen opetus ei tavoita lasta, ja tämä erottaa lapsen tavan kokea ja hahmottaa maailma aikuisen tavasta.

Viime vuosikymmenten kotimaisen ja kansainvälisen aivotutkimuksen tärkeimpiä tuloksia on se, että lapset oppivat eri taitoja, kuten kävelemisen, puheen ja ajattelun, parhaiten oman aktiivisuutensa kautta. Siihen kuuluvat yritys ja erehdys, vapaa leikki, jäljittelyä edistävät suorat kontaktit ja välitön vuorovaikutus lapsen sosiaalisen ympäristön kanssa, eri aistien aktiivinen käyttö, liikunta sekä ympäristön leikkivälineiden ja materiaalien laatu. Liittyessään näiden erilaisten aktiivisten taitojen kautta maailmaan lapsi oppii samalla sen monilukutaitoa.

Aivot, ja samalla lapsen monilukutaito, kehittyvät, kun lapsi aktiivisesti ja omaehtoisesti aistii, havaitsee, tutkii, löytää, kuuntelee, koskettaa, haistaa, maistaa, kokee

myötätuntoa ja empatiaa, ajattelee, puhuu ja toimii. Kaikki omaehtoinen toiminta ja päivittäiset aktivoivat virikkeet vaikuttavat lapsen aivojen kehitykseen ja aivosolujen välisten yhteyksien syntymiseen ja muuttumiseen positiivisella tavalla. Tästä syystä on erityisen tärkeää tukea pienen lapsen sensomotorista kehitystä.

Kansainvälisen aivotutkimuksen mukaan leikki kuuluu olennaisesti aivojen kehitystä edistäviin tekijöihin. Saksalainen aivotutkija Gerald Hüther kutsuukin leikkiä ”aivojen lannoitteeksi ja lasten sielulliseksi voimaravinnoksi”. Hänen mukaansa aivosolujen välisten yhteyksien valtava potentiaali voi vakiintua aivoissa ja lasten piilevät kyvyt voivat kehittyä mahdollisimman hyvin vain, jos heille on tarjottu tilaisuus leikkiä niin kauan kuin mahdollista.

Mediapedagogiikan professori Paula Bleckmann on korostanut, että lapsen varhainen ja vakaa juurtuminen todelliseen elämään merkitsee parasta perustaa kestäväälle mediakasvatukselle. Samalla se muodostaa tärkeän pohjan mediariippuvuuden ehkäisemiselle.

Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa.

Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Digitaalinen osaaminen

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa edistetään lasten digitaalista osaamista kehittämällä aivojen ja sensomotoriikan valmiuksia digitaalisen osaamisen myöhempää käyttöä varten. Perustaa monilukutaidolle sekä digitaaliselle osaamiselle luodaan siten ikäkausipedagogiikan mukaisella tavalla.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä sekä tutustutaan erilaisiin digitaalisiin välineisiin ja sovelluksiin silloin, kun ne tulevat

luontevasti osaksi päivän toimintaa. Digitaalista dokumentointia voidaan hyödyntää esimerkiksi leikeissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa.

Pääpaino on kuitenkin ihmisten välisessä kohtaamisessa ja sitä kautta syntyvässä oppimisessa. Tähän digitaaliset laitteet voivat tuoda uusia ulottuvuuksia. Tutkimuksien mukaan varhaiskasvatusikäiset lapset kaipaavat suojaa ärsykeiltä sekä häiriötöntä läsnäoloa. Etenkin aivan pienimpien lasten aivot tulee suojata liiallisilta ärsykeiltä.

Digilaitteiden haitat tulevat myös esiin sen kautta, miltä kaikelta muulta ne vievät pois aikaa. Tarkkaavaisuus- ja keskittymishäiriöitä tunnistetaan lapsilla aiempaa enemmän. Iso osa lapsista tarvitseekin kasvattajien tukea keskittymisen taitoihin. Lapsen keskittymiskyky kehittyy parhaiten leikissä.

Kasvattajat toimivat myös mallina keskittymisen opettelussa: tällöin kasvattajan esimerkki häiriöttömästä läsnäolosta on keskeistä. Steinerpedagogiikassa pyritään vaalimaan kiireetöntä ilmapiiriä, joka tukee lapsen kehittyviä keskittymisen taitoja.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa.

Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa lapsi on aktiivinen ja oma-aloitteinen toimija ja osallistuja. Steinerpedagogisen kehitysnäkemyksen mukaan ensimmäiset seitsemän

ikävuotta ovat toiminnallisuuden kehittymisen ja tahdon kasvatuksen päävaihetta. Lapsen vitalisuudesta, rytmisistä elintoiminnoista sekä mielihaluista kumpuavat virikkeet jäsentyvät terveellä tavalla sosiaaliseen ympäristöön synnyttämällä hyviä tapoja ja tottumuksia jäljittelyn ja esikuvien kautta.

Kouluikä lähestyessä lapsi alkaa harjoitella yhä enemmän tahdon omatoimista suuntaamista asettamalla itse toiminnalleen päämääriä, jolloin myös leikki kehittyy aiempaa pitkäkestoisemmaksi, suunnitelmallisemmaksi ja järjestyneemmäksi. Tällöin annetaan tilaa erityisesti omaehtoiselle leikille ja kannustetaan lasta oma-aloitteisuuteen ja aktiivisuuteen.

Lasta arvostava kohtaaminen, hänen ajatustensa ja mielipiteittensä kuunteleminen sekä yhdessä toimiminen vahvistavat lapsen osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Yhteisistä säännöistä keskustellaan arjen tilanteissa sopien niistä yhdessä. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin tehtävänä on synnyttää kokemus keskinäisestä avunannosta, turvasta ja suojasta lapsen perusoikeutena.

Steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri nojaa vahvasti kulttuuriseen vuodenkiertoon, joka sisältää erilaisia vuodenaikajuhlia, tapahtumia ja retkiä. Lapset osallistuvat juhlien suunnittelemiseen ja toteuttamiseen, mikä tukee heidän kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen. Myös päiväkodin erilaisten käytännön töiden toistuminen päivittäin, viikoittain, kuukausittain ja vuodenajoittain mahdollistaa lasten osallistumisen yhteisiin, kulloinkin käsillä oleviin askareisiin.

2.8 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa keskustellaan siitä, mitä tässä luvussa määrätty varhaiskasvatuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet merkitsevät ja miten varhaiskasvatukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta voidaan huolehtia eri toimintamuodoissa.

Luku 2 sisältää osia, jotka ovat tarkoituksenmukaista sisällyttää osaksi paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tällaisia osia ovat:

- varhaiskasvatustavan mukaiset tavoitteet
- arvoperusta (luku 2.4)
- oppimiskäsitys (luku 2.5) ja

- laaja-alainen osaaminen (luku 2.7).

Näihin osuuksiin voidaan tehdä paikallisia lisäyksiä.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan lisäksi

- varhaiskasvatuksen järjestäminen ja eri toimintamuodot sekä niiden välinen yhteistyö paikallisesta näkökulmasta
- paikalliset siirtymäkäytännöt, kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa, siirtyä varhaiskasvatuksen aikana toiseen ryhmään tai toiseen toimipaikkaan sekä lapsen siirtyessä esiopetukseen tai toisen varhaiskasvatuksen järjestäjän toimintaan.

Varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoille voidaan laatia erilliset varhaiskasvatussuunnitelmat luvun 1.2 mukaisesti.

Arvoperusta ja oppimiskäsitys sekä laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon ja niitä syvennetään luvuissa, joissa käsitellään toimintakulttuuria, pedagogisen toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä lapsen tukea.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen⁸⁶. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

⁸⁶ HE 148/2021 s. 30–31

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, jonka perustana on pedagogiikan lapsilähtöisyys. Toimintakulttuurin ja siihen liittyvien toimintatapojen sekä oppimisympäristön kehittämistä ohjaavat ikäkausinäkemys, lapsen yksilöllisen kehityksen huomioiminen sekä steinerpedagogisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa määritellyt arvot, oppimiskäsitys ja tavoitteet.

Steinerpedagogisen toimintakulttuurin kokonaisuus sisältää muun muassa:

- arvot ja periaatteet
- steinerpedagogiset tavoitteet ja kriteerit
- oppimisympäristöt ja työtavat
- oppimiskäsitys ja ikäkausinäkemys
- lapsen yksilöllisen kehityksen huomioiminen
- kollegiaalinen yhteistyö ja sen eri muodot
- vuorovaikutus ja ilmapiiri
- henkilöstön osaaminen, ammatillisuus ja kehittämisote
- horisontaaliset johtamisrakenteet ja -käytännöt
- toiminnan organisointi, suunnittelu, toteuttaminen ja arviointi.

Steinerpedagoginen varhaiskasvatus, esiopetus ja perusopetus muodostavat kokonaisuuden, jonka läpäisevät yhteiset, toimintakulttuurissa esille tulevat painotukset. Niitä ovat muun muassa arvoperusta ja ihmiskäsitys, yhteisöllisyys, toiminnallisuus ja tekemällä oppiminen sekä kasvattajien kollegiaalinen yhteistyö pedagogisissa ja hallinnollisissa kysymyksissä. Tämä toimintakulttuuri ja siihen liittyvät työtavat tukevat lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Henkilöstön tapa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa,

järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.⁸⁷

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Ikäkausinäkemysten mukaan alle kouluikäinen lapsi oppii pääasiassa jäljittelemällä. Jokainen varhaiskasvatuksen piirissä työskentelevä kasvattaja on siten opettaja ja esikuva, joka ohjaa lasta omalla tavallaan toimia ja olla vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Steinerpedagogisen toimintakulttuurin keskeinen työmenetelmä on säännöllinen kollegiotyöskentely, joka tukee koko henkilöstön sitoutumista yhteiseen toimintakulttuuriin. Viikoittaisissa kokouksissa arvioidaan ja suunnitellaan toimintaa lapsihavainnoinnin ja -keskustelun pohjalta, seurataan ajankohtaista kasvatustilannetta sekä työstetään käytännön asioita ja pedagogisia kysymyksiä.

Pedagoginen johtaminen on steinerpedagogiikassa kollegiaalista, horisontaalista johtamista, jossa kollegion jäsenet tutkivat samalla yhteisönsä kehitysteemoja ja seuraavia kehitysskeleitä. Horisontaalisen johtamisperiaatteen pohjalta kollegio on parhaimmillaan toisiaan arvostava vertaisryhmä, joka antaa ideoita, inspiroi ja haastaa toinen toisiaan. Sen olennaisia työvälineitä ovat keskinäinen dialogi, inspiroiminen, yhteiset oivallukset, keskinäisten kokemusten jakaminen ja niistä oppiminen, itsensä johtaminen, innostus ja keskinäinen rohkaisu.

Muita varhaiskasvatuksen jatkuvan kehittämisen kannalta tärkeitä yhteistyöfoorumeita ovat Steinerkasvatuksen liiton varhaiskasvatusjaoston kokoukset, vuotuiset kotimaiset ja kansainväliset koulutustilaisuudet sekä muu varhaiskasvatuksen parissa tapahtuva paikallinen yhteistyö. Neljä kertaa vuodessa kokoontuvassa varhaiskasvatusjaostossa on edustaja Suomen jokaisesta steinerpäiväkodista.

⁸⁷ Varhaiskasvatulaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

Lisäksi steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen kehittämisen yhteistyötahoja ovat sen järjestäjä, esiopetus, perusopetus ja oppilashuolto. Ensisijaisia yhteistyökumppaneita ovat lasten huoltajat.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa tuetaan lapsen innostusta, aktiivisuutta ja aloitteellisuutta. Oppiminen on yhdessä toimimista ja tekemällä oppimista. Tavoitteena on luoda ilmapiiri, joka rohkaisee iloiseen ja ennakkoluulottomaan tutkimiseen ja kokeiluun ja jossa jokainen voi olla mukana ja esittää näkemyksiään ilman epäonnistumisen pelkoa. Erilaiset tapahtumat, juhlat ja retket värittävät steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen kulttuurista vuodenkiertoa.

Yhteisön jäsenenä toimiminen edellyttää kasvattajalta kykyä lasten, huoltajien ja koko henkilöstön aitoon ja läsnäolevaan kohtaamiseen. Parhaimmillaan yksilön ja yhteisön elämäнкаaret kohtaavat ja luovat hyvinvointia ja tekemisen iloa. Henkilöstöä kannustetaan siten yksilöllisiin oivalluksiin pedagogisessa työssä, itsearviointiin, tiedon ja osaamisen keskinäiseen jakamiseen ja samalla jatkuvaan ammatilliseen kehittymiseen.

Horisontaalinen toimintakulttuuri mahdollistaa yhteisön jäsenten vahvan osallisuuden. Tämä synnyttää niin huoltajille, kasvattajille kuin lapsillekin merkityksellisyyden kokemuksia, joiden kautta yhteisön jäsenet sitoutuvat syvemmin toimintaan. Steinerpedagoginen varhaiskasvatus pohjautuu yhdessä tekemiselle, joka synnyttää yhteisöllisyyttä vahvistavia osallisuuden kokemuksia. Tällä on positiivinen vaikutus varhaiskasvatuksen laadulle, ja se motivoi kasvattajia itsensä kehittämiseen ja syventämään omaa osaamistaan.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Steinerpedagogisen toimintakulttuurin keskiössä on leikki. Lapsi ja leikki ovat erottamattomat. Lapsi liittyy maailmaan ja työstää kokemuksiaan leikkimällä. Hän ei leiki oppiakseen, mutta vapaan tahdon toimintana leikki on lapselle omaehtoisin tapa oppia. Leikin peruslaatuja ovat ilo ja vapaus.

Vapaa, omaehtoinen leikki kuuluu steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen jokaiseen päivään. Jotta lasten leikkitaidot voivat kehittyä, ja jotta voi syntyä leikkiin sitoutumista, tarvitaan riittävästi yhtäjaksoista aikaa ja leikkirauhaa. Varhaiskasvatuksen päivärytmissä on säännöllinen aika niin sisätiloissa kuin ulkona tapahtuvalle vapaalle leikille. Lapset valitsevat vapaaseen, luovaan leikkiin tarvittavat välineet, kertovat itse sen tarinan ja ohjaavat omaa leikkiään. Kasvattajan tehtävänä on rikastaa lasten leikkiä esimerkiksi monipuolisilla tarinoilla, taiteellisella toiminnalla sekä vuodenaikajuhlien valmisteluilla.

Kasvattaja luo leikille tilan, aikaa sekä turvallisen ja rauhallisen ilmapiirin, tarpeen mukaan auttaen ja ohjaten. Kasvattaja saa tärkeää tietoa seuraamalla ja havainnoimalla

leikkiä, leikin kulkua sekä lasten toimimista. Tällöin näkyväksi tulee muun muassa lasten väliset suhteet, ryhmädynamiikka, kommunikointi, aloitekyky, itseohjautuvuus, kaveri- ja itsesääätelytaidot sekä sitoutumisen taso.

Steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön kollegiaalinen yhteistyö sekä avoin, luottamuksellinen vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä, mikä kannustaa lapsia jäljittelyn kautta hyvään vuorovaikutukseen sekä toimintaan ryhmän jäsenenä. Kasvattajat tukevat lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalivat ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁸⁸ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁸⁹. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

⁸⁸ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

⁸⁹ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen lapsilähtöisyys ja toiminnalliset menetelmät soveltuvat lähtökohtaisesti inklusiiviseen toimintakulttuuriin. Sen perustana on lapsen yksilöllinen, sensitiivinen kohtaaminen. Steinerpedagogiikassa on kehitetty lapsihavainnointimenetelmiä, jotka auttavat kasvattajaa havaitsemaan ja löytämään kunkin lapsen yksilölliset ja erityiset tarpeet, luomaan ymmärrystä lasta kohtaan sekä tukemaan hänen yksilöllistä kehitystään.

Tukea tarvitsevaa lasta auttaa kiireetön, kodinomainen oppimisympäristö sekä säännöllinen päivä-, viikko- ja vuodenaikarytmi. Lähtökohtana on, että jokaiselle lapselle turvataan tarvittava kasvun ja oppimisen tuki, hänet kohdataan ja hänen tarpeisiinsa vastataan niin yksilönä kuin ryhmän tasavertaisena jäsenenä.

Yksilöllisen tuen rinnalla toimintakulttuurissa painottuu lapsen ohjaaminen yhteisölliseen toimintaan. Lapsia rohkaistaan keskinäiseen vuorovaikutukseen, kiinnostukseen ja toisten huomioon ottamiseen. Ryhmän aikuisten tapa toimia yhdessä on lapselle esikuva. Avoin, hyväksyvä ja kannustava ilmapiiri, jossa jokainen voi kokea tulevaisuutensa kuulluksi ja nähdyksi ja jossa jokaisen yksilöllisyyttä kunnioitetaan, on tärkein yhteisöllisyyteen ohjaaja. Toiminnassa näkyy se monimuotoisuus, joka on edustettuna lapsiryhmässä.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuva ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnustetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus.

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Pedagogiikan toiminnallisuus ja taiteellisen ilmaisun painottuminen mahdollistavat kulttuurisen moninaisuuden integroimisen varhaiskasvatuksen arkeen. Erityisesti steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen taiteellisen toiminnan piirissä, kuten lauluissa, loruissa, leikeissä, saduissa ja tarinoissa sekä erilaisissa juhlissa, on mahdollista tutustuttaa lapset vaivattomasti eri kulttuureihin ja kieliin.

Myös suomalainen kulttuuriperintö nähdään jatkuvasti muuttuvana, elävänä ja monimuotoisena. Steinerpedagoginen varhaiskasvatus on osa kansainvälistä steinerpedagogista kasvatusliikettä, jossa huomioidaan kulttuuriset ja maantieteelliset eroavaisuudet ja ominaispiirteet. Samalla steinerpedagogiikka yhtenä laajimmalle levinneistä kasvatussuuntauksista on itsessään osoitus kulttuurisesta moninaisuudesta ja kulttuurisesti kestävästä kehityksestä.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁹⁰. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus

⁹⁰ Varhaiskasvatustilanne 10 §

edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri tukee avointa ja luottamuksellista vuorovaikutusta lasten, henkilöstön ja huoltajien kesken. Toiminnassa painotetaan keskinäistä kunnioitusta, huolenpitoa ja välittämisen asennetta. Siinä arvostetaan ja edistetään terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja.

Päiväkodeissa liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten terveyttä ja hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana myös rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa, joka on pääsääntöisesti luomuruokaa.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa huolehditaan lapsen oikeudesta lapsuuteen, johon kuuluu kokemus elämän kiireettömyydestä. Steinerpedagogiikalle olennainen päivä-, viikko- ja vuosirytmistö edistää lasten hyvinvointia sekä tuo ennustettavuutta ja turvallisuutta lapsen elämään. Turvallisen arjen perustana on turvallinen kasvattaja.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan eri tavoin kestävä kehitys ja elämäntavan välttämättömyys. Puutarhanhoito, eläimistä huolehtiminen sekä ekologisen ruokakulttuurin edistäminen ovat eräitä hedelmällisiä tapoja tuoda kestävä elämäntapaa lapsille konkreettiseksi ja läheiseksi.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁹¹. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden.

⁹¹ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §

Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyypioiden rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita

välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen oppimisympäristöön kuuluvat yhteisön kasvattajat, lapset sekä heidän keskinäiset suhteensa, varhaiskasvatuksen tilat ja välineet sekä toimintakulttuuri.

Steinerpedagogiikan oppimiskäsityksen mukaan varhaiskasvatusikäisen lapsen tärkein oppimisympäristö on kasvattaja. Kasvattajien keskinäissuhteista ja toimintatavoista syntyy yhdessä varhaiskasvatuksessa vallitseva ilmapiiri, jolla on suuri merkitys lasten oppimiselle. Tavoitteena on luoda myönteinen, kiireetön ja turvallinen oppimisympäristö, joka tukee terveen itsetunnon ja sosiaalisten taitojen kehittymistä. Myös asetetut rajat ja yhdessä opitut käytännöt tuovat turvaa ja ennakoitavuutta lapsen elämään.

Steinerpedagoginen varhaiskasvatus järjestetään mahdollisuuksien mukaan eri-ikäisten lasten yhdistetyssä ryhmässä. Esikouluikäisen taidot sekä pienempien lasten auttaminen ja ihailu vahvistavat esikoululaisen itsetuntoa, koska pienemmille lapsille esikouluikäinen on tärkeä esikuva.

Varhaiskasvatusyhteisöön kuuluvat läheisesti ja merkittävästi myös lasten huoltajat ja sisarukset. Keskinäistä luottamusta vahvistetaan tiiviillä ja avoimella yhteistyöllä huoltajien ja kasvattajien välillä. Myös lasten isovanhempien vierailut tai esimerkiksi vierailut vanhusten palvelutaloon ja lähiympäristön lapsille suunnattuihin kulttuuritilaisuuksiin vahvistavat lasten myönteistä jäsentymistä sosiaaliseen ympäristöön.

Lapsen tahdon ja aloitekyvyn tervettä kehitystä tukevat varhaiskasvatuksen toiminnallisuus ja lasten aktiivisuuden tukeminen, mutta myös jäsentynyt kodinomainen ympäristö ja sen mielekkäät elämänyhteydet. Arkisten puuhien, kuten ympäristöstä huolehtimisen, kokeminen antaa perusturvaa ja mallia ihmisenä olemisesta. Esimerkiksi keittiö päiväkodin keskuksena on monipuolinen oppimisympäristö.

Oppimisympäristöt erilaisissa toimitiloissa joustavat ja muuntuvat tarpeen mukaan. Niiden suunnittelussa huolehditaan siitä, että lasten aktiivisuuden ohella ne edistävät vuorovaikutusta ja tarjoavat mahdollisuuden omaan rauhaan. Lapset luovat tilaa tarkoituksenmukaiseksi leikeissään ja muussa toiminnassa. Leikkivälineet ovat vapaasti lasten saatavilla. Lelut on valmistettu luonnonmateriaaleista, ja ne ovat muodoltaan viitteellisiä, jolloin lapselle jää mahdollisuus täydentää niitä mielikuvituksessaan. Tämä vahvistaa mielikuvitusta ja edistää siten aivojen kehitystä.

Alle kouluikäiselle lapselle on ominaista suuri aistiherkkyys, joka liittyy hermojärjestelmän painottuneeseen kehitykseen tuona ikä kautena. Kaikki aistimukset rakentavat vielä keskeneräistä kehoa, kuten kuuloaistimukset kuuloelintä ja väri- ja valo- aistimukset silmää. Lapsi ei kykene valitsemaan. Kasvattajan tehtävänä on huolehtia aistiympäristön laadusta, jotta se auttaa terveiden fyysisten muotojen kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa vältetään voimakkaita aistiärsyksiä. Lapsi iloitsee heleistä ja puhtaista väreistä, kuulon kehitykselle puolestaan on tärkeää luonnollinen ihmisääni. Kasvattajan laulu ja hyräily, musisointi yksinkertaisilla akustisilla soittimilla, luonnonäänten vivahteikkuus sekä hiljaisuus vaalivat kuuloaistin herkkyyttä. Kuuntelukykyä tuetaan erilaisilla kuunteluleikeillä.

Rudolf Steinerin mukaan ihmisen aistijärjestelmän kehitys etenee lapsen kehitysvaiheiden mukaan. Varhaiskehityksen aikana painottuvat niin sanotut tahto- aistit, joiden kehittyminen on perusta muiden aistien kehittymiselle ja tärkeää myös kaiken myöhemmän oppimisen kannalta. Päivärytmistä ja kasvu- ympäristön ilmapiiristä huolehtiminen välittää lapselle perusluottamusta elämään ja tukee elämänaistin tervettä kehitystä. Liike- ja tasapainoaistin kehitystä tukee mahdollisuus leikkiä vapaasti, keinua, kiipeillä, hyppiä ja tasapainoilla. Kosketusaistin kehitystä tuetaan muun muassa leikkivälineiden ja kalusteiden luonnonmateriaalien avulla, jolloin esimerkiksi puu, villa, vesi ja hiekka luovat rikkaita aistikokemuksia.

Luonto- ympäristö on varhaisikäisen ihanteellinen oppimisympäristö, joka tukee omatoimisuutta, vastaa lasten liikunnan tarpeeseen, tasapainottaa ja antaa mahdollisuuden aistien monipuoliseen kehittämiseen sekä luonnon kokemiseen ja tutkimiseen. Säännölliset retket, sisätilojen vuodenaika- ja luontopöydät sekä pihapiirin kasvimaat ja eläinten elämän seuraaminen kehittävät lapsen luonnon havainnointia ja luonnontuntemusta sekä vahvistavat keskittymiskykyä. Tällöin kasvattaja luontoa ja ympäristöä hoitavana esikuvana opettaa lasta kunnioittamaan omaa ympäristöä ja huolehtimaan sen kauneudesta ja hyvästä järjestyksestä.

Steinerpedagogiikassa keskeinen rytmistä huolehtiminen tukee lapsen tervettä kehitystä muun muassa mahdollistamalla kehon palautumisen ja uudistumisen. Se jäsentää aikaa ikä- kautta vastaavalla tavalla. Vuodenaikajuhlat kantavat ja rytmittävät

varhaiskasvatuksen arkea. Viikonpäivillä on omat toistuvat teemansa, esimerkiksi maalaaminen, eurytmia, leipominen, retki ja kädentyöt. Päivärytmissä vuorottelevat kasvattajan ohjaamat tuokiot ja vapaa leikki. Rytmisyys antaa elämänvarmuutta ja turvallisuutta sekä luo selkeyttä ja ennustettavuutta lapsen elämään muodostaen tahdon kasvatuksen peruspilarin.

Taidekasvatus on keskeinen osa steinerpedagogista oppimisympäristöä. Päivittäin lauletaan ja soitetaan, loruillaan ja kerrotaan satu. Satua voidaan elävöittää leikin avulla ja esittää nukketeatterina, ja sen pohjalta voidaan muun muassa piirtää, muovaila ja maalata. Taidekasvatuksessa tärkeintä on lapsen kokema ilo ja itse tekeminen. Taidekasvatuksen avulla tuetaan rytmistä aluetta, tunne-elämän kehitystä ja vahvistetaan lapsen kykyä liittyä maailmaan. Esteettisten kokemusten harmonisuus vahvistaa myös lapsen empatian kykyä.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä⁹².

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Steinerpedagogiikassa edistetään varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen laatua koko kentän suunnitelmallisella yhteistyöllä. Tavoitteena on, että varhaiskasvatus muodostaa esiopetuksen ja perusopetuksen kanssa lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista tukevan johdonmukaisen jatkumon.

Yhteistyötä kehitetään ja arvioidaan Steinerkasvatuksen liiton piirissä järjestettävissä yhteistyöseminaareissa sekä paikallisen tason yhteistyössä varhaiskasvatuksen järjestäjän kanssa. Kaikki steinerpäiväkodit osallistuvat opetussuunnitelmien kehittämisprojekteihin.

⁹² Varhaiskasvatuslaki 7 §

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁹³. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁹⁴.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteena on luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus. Ennen hoitosuhteen alkamista

⁹³ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

⁹⁴ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

huoltajien kanssa keskustellaan steinerpedagogisesta varhaiskasvatuksesta, jolloin huoltajien on mahdollista tutustua sen toiminta-ajatuksen, arvoihin, tavoitteisiin ja menetelmiin. Aluksi kartoitetaan perheen tarpeet ja toiveet sekä luodaan perustaa yhteiselle toimintakulttuurille. Tällöin kuullaan myös huoltajien kokemukset lapsen aiemmasta kasvuympäristöstä, kehityksestä ja oppimisesta sekä mielenkiinnon kohteista.

Säännöllisissä vanhempainilloissa käsitellään lapsen kehitystä, kasvatuksen ja opetuksen tavoitteita ja menetelmiä sekä sisältöjä yleisellä tasolla. Kasvattaja voi myös vierailla lapsen kotona tutustuakseen lapseen kotiympäristössään. Vanhempainillat sekä yhteistyössä järjestetyt tapahtumat ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia huoltajien väliselle kanssakäymiselle ja verkostoitumiselle. Yhteistyössä otetaan huomioon perheiden moninaisuus, yksilölliset tarpeet ja huoltajuuteen liittyvät kysymykset. Yhteistyön pääpaino on henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa, mutta siinä hyödynnetään myös eri viestintävälineitä ja käytetään tarpeen mukaan tulkkia tai kieliaavustajaa.

Lasten ja huoltajien näkemyksiä otetaan huomioon toiminnan toteuttamisessa ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin mukaisesti. Yhteistyön merkitys korostuu silloin, kun suunnitellaan erityisiä tukitoimia lapsen kasvua ja kehitystä varten. Huoltajien tietoja, taitoja ja asiantuntemusta eri aloilla voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen toteuttamisessa.

Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁹⁵. Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä⁹⁶.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa.

⁹⁵ Varhaiskasvatuslaki 7 ja 22 §

⁹⁶ Varhaiskasvatuslaki 7 §

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.⁹⁷

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Yhteistyö eri tahojen kanssa

Steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen henkilöstö tekee monialaista yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten kanssa lasten hyvinvoinnin, kasvun ja oppimisen tukemiseksi. Tässä monialaisessa yhteistyössä esimerkiksi neuvolan, lastensuojelun ja muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa arvioidaan lasten kasvun ja oppimisen mahdollista tuen tarvetta sekä kehitetään yhteisiä tukitoimia. Henkilöstön yhteistyöllä lähiympäristön ja steinerpedagogisten toimijoiden kanssa edistetään lasten oppimisympäristöjen monipuolisuutta.

3.4 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja toteuttaminen sekä arvioinnin käytännöt
- inklusiivisten toimintatapojen kehittäminen ja toteuttaminen
- varhaiskasvatuksen käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt
- huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja käytännöt
- monialaisen yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja toimintatavat
- eri yhteistyömuotojen arvioinnin käytännöt
- miten kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää ehkäistään, miten kiusaamiseen, väkivaltaan ja häirintään puututaan ja miten toimenpiteiden toteutumista seurataan.

⁹⁷ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että kukin varhaiskasvatuksen toimintayksikkö voi täsmentää toimintakulttuuriinsa ja oppimisympäristöjen kehittämiseen liittyviä tavoitteita sekä yhteistyöhön liittyviä käytäntöjä. Täsmennykset voidaan kirjata paikalliseen suunnitelmaan varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaisesti.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessäideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5).

Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Pedagogisen toiminnan viitekehys

Steinerpedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden. Steinerpedagogiikan perustavin piirre on kasvattajan itsekasvatus.

Varhaiskasvatusikäisten lasten kasvatuksen pedagogisena lähtökohtana on lapsen jäljittelykyky. Kasvattajan olemus sekä hänen eleensä ja tapansa olla vuorovaikutuksessa vaikuttavat lapseen enemmän kuin se, mitä hän sanoo tai tekee lasten kanssa. Tämä edellyttää kasvattajalta jatkuvaa itsekasvatusta ja itsensä kehittämistä.

Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on lapselle suotuisan kasvuympäristön luominen. Kasvuympäristö on yhtäältä tekemisessä sen kanssa, että kasvattaja tiedostaa oman roolinsa esikuvana. Keskeistä on kasvattajan luoma suhde lapseen ja muihin kasvattajiin eli varhaiskasvatuksen tunneympäristö. Toinen laadukkaan pedagogisen toiminnan piirre on fyysisen ympäristön järjestäminen lapsen kasvulle suotuisaksi huolehtimalla aistiympäristön laadusta.

Steinerpedagogiikka rakentuu sen sisältämän ihmiskäsityksen varaan.

Steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen keskeinen lähtökohta on lapsuuden oman laadun ymmärtäminen. Tässä näkökulmassa painottuu lapsuuden suojeleminen ja kiirehtimättömän kehityksen mahdollistaminen. Tätä edistetään pyrkimällä luomaan turvallinen, kodinomainen tunnelma, jossa lapsen kokema ilo ja rakkaus synnyttävät hänelle elämänvoimia.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Pedagoginen dokumentointi

Pedagogisen dokumentoinnin keskeisin työmenetelmä on kasvattajien viikoittainen kollegiotyöskentely, jonka piirissä suunnitellaan, toteutetaan, arvioidaan ja kehitetään steinerpedagogista varhaiskasvatusta. Lapsihavainnointia koskeva yhteinen keskustelu sekä siitä saatu ymmärrys hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen muokkaamisessa. Laadukas pedagoginen dokumentointi syntyy kasvattajien laadukkaan vuorovaikutuksen varassa. Steinerpedagogiikassa myös pedagoginen dokumentointi toteutetaan horisontaalisesti keskinäisen dialogin, yhteisten oivallusten ja kokemusten jakamisen kautta.

Steinerpedagogiikan piirissä kehitettyjen lapsihavainnointimenetelmien tavoitteena on yksittäisen lapsen syvempi ymmärtäminen. Se on tapahtuma, jossa kasvattaja luopuu

omasta valmiista näkökannastaan, yrittää eläytyä lapseen ja asettua hänen asemaansa. Se tarkoittaa sisäistä tietä, jossa kasvattaja etenee lapsen ulkoisen hahmon, liikkeiden, puheen, käyttäytymisen ja eri kykyjen kuvaamisesta kohti aitoa ja totuudenmukaista kuvaa lapsen yksilöllisyydestä.

Samalla kyse on kasvattajan kehitystapahtumasta, jossa hän vahvistaa huomio- ja kuvaamiskykyään, kehittää empatiataitojaan ja edistää henkilöstön kollegiaalista yhteistyötä yhteisen ymmärtämispyrkimyksen avulla. Pedagogisena tapahtumana lapsihavainnointi myös dokumentoidaan tarvittaessa, sitä arvioidaan yhdessä ja siitä keskustellaan lapsen huoltajien kanssa.

4.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättelämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Monipuoliset työtavat

Ensisijainen tavoite on lapsen terveen kasvun ja yksilöllisen kehityksen edistäminen. Työtavoilla tuetaan laaja-alaisen osaamisen, lasten aktiivisuuden, aloitteellisuuden ja

luovuuden kehittymistä sekä vahvistetaan sosiaalisia taitoja. Toiminnassa on ensisijaista sen rytmisyys.

Leikki kaikissa muodoissaan, erityisesti vapaa omaehtoinen leikki, on keskeisellä sijalla varhaiskasvatustoiminnassa. Vapaa leikki ja taiteellinen työskentely kehittävät luovuutta ja mielikuvitusta. Kokemukselliset ja toiminnalliset työtavat sekä monipuolinen liikunta rakentavat perustaa oppimiselle.

Toiminta on aktiivista tekemistä, jonka myötä tilaa annetaan lapsen omille oivalluksille ja omalle mielikuvitukselle. Kun kasvattaja muun muassa tekee arjen askareita ja hoitaa ympäristöä, tekemisen konkreettisuus ja tarkoituksenmukaisuus puhuttelevat lasta. Mielekäs toiminta syventää lapsen maailmasuhdetta kokonaisvaltaisesti.

Onnistumisen kokemus ja kannustava palaute tukevat myönteisen itsetunnon kehittymistä. Työtapoja kehitetään henkilöstön itsearviointin, lasten ikäkausitarpeiden sekä lapsilta ja huoltajilta saadun palautteen perusteella.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään

tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Lapsen leikki kehittyy ja muuttuu koko ensimmäisen seitsenvuotiskauden ajan.

Pikkulapsen leikki on yhä kiinteästi sidoksissa hänen ympäristöönsä, sen havainnointiin ja

siinä vallitsevien mahdollisuuksien kokeilemiseen. Tässä vaiheessa lapsi leikkii aluksi käsillään ja jaloillaan, ja liikuntakyvyn myötä leikki laajenee kaikkeen siihen, mikä on lapsen näkökentässä. Hän oppii tuntemaan tilan ja sen myötä maailman erilaisia lainalaisuuksia ja laadullisuuksia.

Leikki kokee syvällekäyvän muutoksen 4-5-vuotiailla lapsen luovan mielikuvituksen alkaessa ohjata yhä enemmän leikitapahtumaa. Lapsen leikki saa silloin uutta intensiteettiä ja kestoja leikin virratessa lapsen luovista voimista täynnä syntymisen ja kasvun iloa. Tämä leikki leikin itsensä vuoksi muuttuu vasta esikouluiässä, jolloin lapsi ei enää leiki pelkästään luovien mielikuvitusvoimiensa virrassa, vaan leikki saa yhä enemmän päämäärää, kestoja ja suunnitelmallisuutta. Sitä luonnehtivat roolit ja säännöt, jotka syntyvät lapsen kyvystä suunnata aktiivisesti tahtoaan omilla mielikuvillaan.

Tutkimusten myötä leikin perustava merkitys lapsen kehitykselle on käynyt yhä selvemmäksi. Leikkiminen tukee niin kielellistä kehitystä kuin ajattelua, jolloin sitä voidaan pitää älyllisen kehityksen välttämättömänä edellytyksenä. Luovuus ja ongelmanratkaisukyky, sosiaalis-emotionaaliset taidot ja omien tunteiden säätely kehittyvät leikissä. Vapaa leikki vaikuttaa myös myönteisten sosiaalisten suhteiden syntymiseen. Leikissä lapset oppivat tuntemaan myös itseään ja ympäröivää maailmaa. Vapaan leikin rinnalla steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen leikkikulttuuriin kuuluvat erilaiset rooli- ja sääntöleikit, pihaleikit ja muut ohjatut leikit, laulu- ja piirileikit sekä nukketeatteri (syliteatteri, pöytä- ja käsinuket sekä marionetit).

Leikki on steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen tärkein toimintatapa. Yleisiä leikin syntymisen ja kehittymisen ehtoja ovat kasvattajan myönteinen ja kannustava asenne leikkiä kohtaan sekä hänen fyysinen ja psyykkinen läsnäolonsa lapsiryhmässä, riittävä leikkiaika ja leikkirauha, toiminnan hengittävä rytmisyys sekä lapsen monipuoliset jäljittelymahdollisuudet, jolloin lapselle on tärkeää saada rikkaita vaikutelmia ja kokemuksia kasvattajien käytännön työstä ja toiminnasta.

Kasvattajien tehtävänä on luoda leikille suoja ja suotuisa ilmapiiri sekä huolehtia kaikkien lasten osallisuudesta leikin maailmaan. Tällöin tarvitaan sensitiivisyyttä lasten omien leikkialoitteiden ja leikin esivaiheiden sekä jälkinäytösten havaitsemiseen ja mahdollistamiseen. Rungas vapaan omaehtoisen leikin määrä steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa synnyttää leikin edellytykset kaikille lapsille inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Leikkiä ohjataan sopivalla tavalla ja huolehditaan siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti.

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden⁹⁸ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

⁹⁸ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin

käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikkillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Kielten rikas maailma

Steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten kielellisten taitojen ja valmiuksien sekä kielellisten identiteettien kehittymistä. Kielellisten taitojen ja valmiuksien oppimisessa tärkeintä on kasvattajan antama kielellinen esikuva. Lapsi omaksuu kielen lisäksi myös kasvattajan tavan käyttää sanoja ja artikuloita, aina eleitä ja ilmeitä myöten. Sen vuoksi kasvattajan on tärkeää harjoituttaa omaa puheilmaisuun selkeäksi ja vivahteikkaaksi, ja siitä huolehtiminen on kasvattajan itsekasvatukseen olennaisesti kuuluva asia.

Sadut, tarinat, laulut, lorut, riimit, sormileikit ja muut leikit ovat tärkeitä kielen ja koko rytmis-musikaalisen kehityksen kannalta. Ne kehittävät lapsen kielitietoisuutta ja sanavarantoa. Steinerpedagogiikassa onkin vahva tarinankerronnan toimintakulttuuri.

Lapsiryhmän ikärakenteelle sopiva satu kerrotaan päivittäin. Kasvattaja valmistelee tarinan lapsille ja luo suhteen siihen muodostamalla omia sisäisiä kuvia tarinasta.

Tarinankerronnassa ei pääsääntöisesti näytetä kuvia, jotta lapsi voi itse muodostaa niitä vapaasti mielessään. Samaa satua kerrotaan useampia kertoja, jotta lapsi ehtii ”sulattaa” ja työstää sen omakseen. Sitä tukee myös sadun esittäminen nukketeatterina, usein juhlan kohokohtana tai viikon päätteeksi yksinkertaisin ja viitteellisin pöytä-, käsi- tai marionettinukein. Nukketeatteri auttaa muun muassa kielen hahmottamista ja toimii myös visuaalisena tukena lapsille, joilla on kuuntelu- ja keskittymishaasteita. Muihin kieliin kuin omaan äidinkieleen tutustutaan laulujen, lorujen ja leikkien avulla, mikä vahvistaa lapsen kielitietoisuuden kehitystä. Satuja myös luetaan lapsille päivittäin.

Eurytmia on harmonisin liikkein ilmaistua puhetta, jota ohjaa koulutettu eurytmian opettaja. Sen tavoitteena on ilmaista puhetta, sen rytmiä ja äänteitä koko keholla tehtävin liikkein. Varhaiskasvatuksessa lapset seuraavat ryhmässä eurytmistin tekemiä liikkeitä jäljitellen runojen, lorujen ja satujen tapahtumia.

Kasvattajien vuorovaikutusmallit ovat jäljittelyn perusta, jolle lapsen vuorovaikutustaidot kehkeytyvät. Lasten kielen ymmärtämisen taitoja tuetaan laadukkaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa, vivahteikasta ja tarkkaa kieltä. Lisäksi laulut, lorut ja riimit kehittävät lasten rytmitajua ja kykyä erotella äänteitä toisistaan. Rytmitajun kehittyminen on tärkeää kielenkehityksen kannalta, sillä lapsi oppii siten hahmottamaan muun muassa sanojen tavarakenteen.

On tärkeää, että steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen henkilöstö tuntee hyvin lapsen kielellisen kehityksen ja puheen tuottamisen taitojen vaiheet. Kielellisen kehityksen edistyminen on suuresti riippuvaista siitä, osallistuuko kasvattaja lapsen non-verbaalisiin ja verbaalisiin aloitteisiin.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaakin sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Ilmaisun monet muodot

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa taiteellinen ilmaisu, esteettiset kokemukset ja taidekasvatus ovat keskeisellä sijalla. Taiteellisella ilmaisulla on erityinen merkitys muun muassa lapsen itseluottamukselle, mielikuvitukselle, luovuuden kehittymiselle ja tunne-elämälle. Taiteellisen ilmaisun ja esteettisten kokemusten painottamisen myötä lasten osallisuus, hyvinvointi ja motivaatio lisääntyvät. Taiteen kieli puhuttelee lapsia.

Rudolf Steinerin mukaan kasvatustoiminnan tulisi saada mallinsa taiteen piiristä: kasvattajan roolina on olla opetustaiteilija synnyttämällä lapsille luovia ja taiteellisia tapahtumia ja kokemuksia. Hänen mukaansa niin taiteen tekeminen kuin taiteen kokeminen rikastavat ihmisen koko persoonallisuutta. Taiteelliset elämykset ja esteettiset kokemukset ovatkin steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa tärkeitä työtapoja ja ilmaisun välineitä päivittäisen toiminnan tasolla.

Taidekasvatus on kiinteä osa steinerpäiväkotien arkea: lapset muun muassa soittavat, laulavat, loruttelevat, kuuntelevat satua ja maalaavat. Esteettisiä kokemuksia vaalitaan osana päiväkodin päivittäistä toimintaa. Ilmaisun monet muodot toteutuvat kasvatuksessa, joka yhdistää taiteellisia elementtejä toimintoihinsa. Taidekasvatuksessa tärkeintä ovat onnistumisen kokemukset, lapsen kokema ilo ja itse tekeminen.

Musiikillinen ilmaisu

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoitamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Musiikillinen ilmaisu

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa musiikillisen ilmaisun avulla tuetaan lapsen luontaista musikaalisuutta, jolle ovat ominaisia musiikin ja liikkeen yhteenkuuluvuus, ilo ja spontaanisuus. Musikaalisuuden kehittämisen lähtökohtana on lapsen kuuntelukyvyn vaaliminen, jota vahvistetaan erilaisilla kuuntelu-, liikunta- ja rytmileikeillä sekä kokemuksilla kielen musikaalisuudesta.

Musiikki liittyy päivittäiseen toimintaan, niin arkeen kuin juhlaan, ja se rytmittää osaltaan vuoden kiertokulkua. Laulu kantaa arjen käytäntöjä: muun muassa aamupiiriin, kodintoihin (ns. työlaulut), retkille, ruokailuun, lepo hetkeen, pukeutumistilanteisiin ja loppupiiriin liittyvät omat laulunsa. Rytmien toisto vahvistaa lasta sekä tuo iloa ja turvallisuutta. Laulu kutsuu piirileikkiin ja luo tunnelmaa juhlaan. On tärkeää, että lapsi juurtuu musiikin avulla omaan kulttuuriperintöönsä ja saa rikkaita laadullisia elämyksiä eri vuodenaikojen taiteellisesta elävöittämisestä. Musiikin avulla lapsi oppii luontevasti ja kokemuksellisesti tuntemaan myös muiden maiden kulttuureja.

Laulun harjoittelu aloitetaan yksinkertaisilla, yksi- tai kaksisävelisillä lauluilla, jotka luovat perustan lasten kuuntelu- ja laulukyvyn kehittymiselle. Melodiat monipuolistuvat ja rikastuvat lapsen kehityksen myötä, ja niiden opettelu on mahdollista lapsen jäljittelykyvyn avulla. Laulamissa käytetään myös kvinttitunnelmaa, jonka suojaava ja harmoninen luonne perustuu pentatoniseen asteikkoon. Sen ilmavuus, keveys ja liikkuvuus ilmentävät lapsen omaa laatua aina yhdeksänteen ikävuoteen saakka. Lasten on siksi helppo liittyä lauluun ja improvisoida myös itse. Lisäksi lauletaan myös lapsille sopivia kansanlauluja ja lastenlauluja, joiden laulamissa käytetään paljon sekä toistoa että muuntelua yhdistäen siihen lapselle luontainen liike ja leikki. Piirileikit antavat kokemuksen yhteenkuuluvuudesta ja sosiaalisuuden asteittaisesta kehittämisestä.

Soittaminen liittyy läheisesti lauluun. Soittimina käytetään korkealaatuisia, kaunisäänisiä ja yksinkertaisia soittimia: pentatonista lyyraa ja huilua, kvintti-huilua, kannelta sekä erilaisia rytmisoittimia. Pentatonisen asteikon käyttö mahdollistaa kauniin melodian syntymisen ilman riitasointuja, mikä rohkaisee lapsia musisoimaan yhdessä. Luonnosta löytyvät ”soittimet”, kuten kivet, simpukat ja puunpalaset, innostavat improvisointiin. Sen tuottama ilo yhdistää ja vahvistaa sosiaalisuutta. Soittimia käytetään myös satupiirissä ja eurytmiassa, ja niillä säestetään myös nukketeatteriesityksiä. Lapset voivat käyttää niitä osin myös vapaassa leikissä. Soittimien kunnioittavaa käsittelemistä opitaan kasvattajia jäljittelemällä.

Musiikillinen ympäristö synnytetään aina akustisesti ja omaa ääntä käyttäen. Lapset oppivat luontevan suhteen musiikilliseen ilmaisuun kasvattajia jäljittelemällä. Tärkeintä on kokemus siitä, että jokainen osaa soittaa ja laulaa.

Kuvallis-plastinen ilmaisu

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisuun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lapset saavat ideoita ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Kuvallinen ja käsityöllinen ilmaisu

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on edistää lasten luovuutta sekä tukea ja rohkaista omaa ilmaisua maalauksen, piirtämisen, muovailun ja erilaisten kädentöiden avulla.

Maalaamisessa lapset tutustuvat värien laatuihin akvarelliväreillä märkää märälle - tekniikan avulla. Menetelmä antaa mahdollisuuden kokea eri värien laatuja ja tunnelmia. Maalaaminen on leikkiä ja iloisia löytöjä elävien ja muuntuvien värien kanssa, ei kuvan tekemistä. Päivittäin tapahtuvassa piirtämisessä käytetään mehiläisvahaliituja. Lapsia kannustetaan värien käyttöön ja saattamaan työnsä valmiiksi. Piirroksissa lapset ilmaisevat itseään ja kokemuksiaan piirrosten heijastaessa myös lasten eri kehitysvaiheita.

Lapset maalaavat ja piirtävät vapaasti, yksityiskohtaisia tehtäviä ei vielä anneta eikä töitä arvioida. Värien kanssa työskenneltäessä ja kuvan tekemisessä tärkeintä on luova prosessi, ei lopputulos. Materiaaleissa arvostetaan korkeaa laatua tukena lapsen aistien kehitykselle.

Muovailussa käytetään väritöntä tai värillistä mehiläisvahaa, joka antaa miellyttävän lämpökokemuksen lasten kosketusaistille. Erilaisilla kädentöillä on tärkeä merkitys lapsen luovuuden ja hienomotoriikan kehittymisen kannalta. Niissä kehittyy myös silmä-käsi -koordinaatio. Omien suunnitelmien toteuttaminen mahdollistaa ikäkaudelle sopivan kokoisen työn syntymisen, jolloin oppimisen ilo säilyy eikä tehtävästä tule ylimitoitettua. Lapsi oppii erilaisia työtapoja sekä käytännön taitoja ja kädentaitoja kasvattajan esimerkin avulla.

Toimintaan liittyviä kädentöitä ovat esimerkiksi kankaan värjääminen ja painanta, villan karstaaminen ja huovutus, punontatyöt ja sormilla virkkaaminen. Materiaaleina käytetään erilaisia luonnonmateriaaleja, joista saa monipuolisia aistikokemuksia. Kädentöissä tärkeää on tarkoituksenmukaisuus. Kankaita tarvitaan leikkeihin, villasta syntyy hahmoja satumetsään, ja itse punottu nyöri voi olla vyö tai hevosen valjaat. Kun juhliin tai kotiin vietäväksi askarrellaan esimerkiksi koristeita tai valmistetaan kynttilöitä mehiläisvahasta, syntyy kokemus ja ilo työskentelystä yhteiseksi hyväksi.

Lasten omia ideoita ja itse asetettuja tavoitteita tuetaan. Kun harjoitellaan esimerkiksi ompelua, lapsi saa työskennellä vapaasti kasvattajan auttaessa vain tarvittaessa. Opettamisessa ei käytetä kasvattajan tekemää valmista malliesimerkkiä, vaan lapsen omalle luovuudelle annetaan tilaa.

Sanallinen ja kehollinen ilmaisu

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemiseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Sanallinen ja kehollinen ilmaisu

Sanallisen ja kehollisen ilmaisun pääasialliset muodot steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa ovat vapaa leikki, satu ja nukketeatteri, sekä eurytmia.

Vapaa leikki. Leikeissä lapset ilmaisevat itseään spontaanisti ja muuntavat havaintojaan ja kokemuksiaan luovaksi, eläväksi draamaksi. Viimeistelemättömät, mielikuvitusta ruokkivat ja miellyttäviä aistikokemuksia välittävät leikkimateriaalit ja lelut sekä päiväkodin viihtyisä, leikin mukaan joustava ympäristö ovat tärkeitä edellytyksiä lasten leikille. Satujen ja tarinoiden välittämät sisäiset kuvat inspiroivat lasten mielikuvitusta ja sen ohjaamaa fantasialeikkiä.

Satu ja nukketeatteri. Satujen ja tarinoiden kuuleminen vahvistaa lapselle ominaista kykyä muodostaa mielessään sisäisiä kuvia, ja se rikastuttaa kieltä ja elävöittää ilmaisua. Se innostaa lapsia myös omien tarinoiden tekemiseen. Kerrotun sadun elävöittäminen nukketeatterina siirtyy leikkeihin ja inspiroi lasta omatoimiseen teatterin tekemiseen, jolloin he suunnittelevat ja järjestävät omia esityksiä.

Eurytmia. Lasten eurytmia on liikuntaleikkiä, jossa tuetaan lasten luontaista, kokonaisvaltaista liikkumista ja kehitetään motorisia taitoja. Luonnon tapahtumia, ihmisen toimia tai satukuvia ilmaistaan luovasti liikkuen ja kehoa monipuolisesti käyttäen. Tavoitteena on mielikuvituksen vahvistaminen, leikkien rikastuttaminen uusilla aiheilla, kehon vapaan ilmaisutaidon ja liikkuvuuden lisääminen, tunteiden tasapainoisuus, ilo ja harmonia. Tavoitteena on myös oman kehon sekä tilan ja erilaisten muotojen hahmottaminen ja tilaan orientoituminen. Menetelmänä on vapaa, ohjaajaa jäljittelevä liikkuminen tilassa, joka rohkaisee lapsia vähitellen omaan vapaaseen liikkeeseen. Eurytmia sisältää myös musiikkiin improvisoituja tansseja. Säestyssoittimina käytetään pääsääntöisesti pentatonisia soittimia.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme - oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta

kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten kanssa tutustutaan lähiympäristön historiaan ja kulttuuriin esimerkiksi tekemällä retkiä ja vierailemalla lähimuseoissa. Entisaikojen elämästä kerrotaan käytännön tilanteissa, ja perinteisistä työtavoista lapset saavat kokemusta, kun esimerkiksi jauhetaan viljaa myllyllä, karstataan villaa tai leikataan matonkuteita.

Lasten toimintavuotta rytmittävät suomalaiseen kristilliseen kulttuuriperintöön kuuluvat juhlat: adventti, joulukin ja pääsiäinen. Lisäksi syksyllä vietetään sadonkorjuujuhlaa ja marraskuussa lyhtyjuhlaa, kevätkaudella laskiaista ja kevätjuhlaa.

Vuodenaikajuhlat ja erilaiset tapahtumat välittävät lapsille niin kulttuurihistoriaa kuin eettisiä arvoja. Vuodenkierron myötä luonto tuo jokaiseen juhlaan oman tunnelman ja aistikokemusten laadun. Juhlia vietetään lapsen kehitysvaihetta vastaavalla tavalla eli elämyksellisesti, kuten satukuvina, leikkeinä ja toimintana. Niitä valmistellaan yhdessä lasten ja huoltajien kanssa. Juhlat ovat vuoden kohokohtia, joissa nousee hetkeksi arjen yläpuolelle. Toimintavuoden aikana vietetään myös jokaisen lapsen syntymäpäiväjuhlaa.

Eettinen ajattelu sisältyy steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen kaikkeen toimintaan. Sosiaaliset taidot ja hyvät tavat, toisten huomioon ottaminen ja erilaisuuden hyväksyminen harjaantuvat luontevasti arjen tilanteissa. Kun lasten yksilölliset tarpeet huomioidaan, jokainen lapsi voi kokea tulevansa kuulluksi ja arvostetuksi ryhmän tasavertaisena jäsenenä kulttuurisesta ja katsomuksellisesta taustasta riippumatta. Eettisiä arvoja, kuten hyvän ja pahan olemusta, lähestytään ja käsitellään myös kuvien kielellä, satujen ja pienten tarinoiden sekä rooli- ja draamaleikkien avulla. Lapsia autetaan tunnistamaan ja nimeämään tunteitaan sekä ratkomaan ristiriitoja myönteisin keinoin. Tarvittavista säännöistä sovitaan yhdessä, ja lasten osallisuutta vahvistetaan tukemalla heidän aloitteellisuuttaan ja osallistumistaan keskusteluun ja yhteiseen toimintaan.

Kunnioitusta toisia ihmisiä, luontoa ja kaikkea elämää kohtaan sekä myönteisyyttä ja kiitollisuutta opetetaan esikuvan avulla. Eettiseen kasvatukseen liittyy läheisesti luonto- ja ympäristökasvatus: ympäristön hoitaminen, pienten asioiden arvostaminen ja vaaliminen, ilo ja ihmettely luonnonilmiöiden äärellä sekä kiitollisuus maan antimista. Pienempien lasten auttaminen, yhteisön jäsenten muistaminen, kasvien ja eläinten hoitaminen ja suojeleminen luovat perustaa elämän kunnioittamiselle, inhimillisyydelle ja suvaitsevaisuudelle. Eettiseen kasvatukseen kuuluvat myös arjen eettiset valinnat, ekologisen elämäntavan kokonaisvaltainen toteuttaminen ja kestävä kehitys.

Steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen katsomuskasvatus liittyy luontevasti yhteiseen toimintaan. Yhteistyössä lasten huoltajien kanssa tavoitteena on ohjata lapsia arvostamaan ja kunnioittamaan sekä omia että toisten lasten ja perheiden erilaisia katsomuksellisia näkemyksiä, kulttuuriperinteitä sekä niihin liittyviä tapoja. Huoltajien kanssa keskustellaan päiväkodin juhlaperinteistä, jolloin heidän asiantuntemusta omasta kulttuuriperinnöstään voidaan hyödyntää myönteisellä tavalla. Vanhempainillat ja -keskustelut, yhteinen osallistuminen huoltajien kanssa talkoisiin, myyjäisiin ja muihin tapahtumiin, yhdessä sovitut käytännöt ja isovanhempien osallistuminen juhliin rakentavat yhteisön yhteenkuuluvuutta ja vahvistavat lasten turvallisuuden tunnetta.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa mediakasvatuksen tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään kehitystään vastaavalla tavalla.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan.

Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**.

Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävä elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla esteettisen kokemuksen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestävään elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävän elämäntavan ylläpitämisestä.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa tuetaan lapsen luontaisen luovuuden säilymistä ja pyrkimystä ratkaista itse omasta ympäristöstään nousevia ongelmia. Lasten omakohtaista tutkimista, löytöjä ja oivalluksia arvostetaan, ja edistetään lasten kykyä kehittää itse tapoja jäsentää löytämäänsä valmiiden luokittelujen opettamisen asemasta. Lapset oppivat luokittelemaan ja järjestämään ilmiöitä luonnollisissa toimintayhteyksissä, kuten siivotessaan leluja. Ajattelu ja ongelmanratkaisu kehittyvät vähitellen omatoimisesti kokeilemalla, vertailemalla ja suunnittelemalla.

Lapset tutustuvat matemaattiseen ajatteluun ja matematiikan ilmiöihin arkipäivän tilanteissa. Työn, leikkien ja liikunnan kautta lapset oppivat muun muassa numeroita, lukukäsitteen ja lukumääriä. Matematiikalla on siten aina jokin mieli ja päämäärä: esimerkiksi ruokapöytää katettaessa lasketaan ruokailijoiden määrä ja tarvittavat

ruokailuvälineet ja astiat. Leivottaessa voidaan punnita, rakennettaessa mittailaan ja arvioidaan.

Vapaa leikki on myös matemaattisten valmiuksien harjoittelua. Lasten erilaisissa rakennusprojekteissa opitaan ongelmanratkaisutaitoja ja luodaan valmiuksia geometriselle ajattelulle. Laulu- ja liikuntaleikit ja eurytmia kehittävät keskittymis- ja kuuntelemiskyvyn lisäksi rytmittajua sekä tilan ja muodon hahmottamista. Ajan kulkuun ja arviointiin lapset tutustuvat päivärytmin, viikonpäivien kierron, kuukausien ja vuodenaikojen vaihtumisen ja syntymäpäivien vieton myötä. Leikit, lorut ja runot seuraavat ajan syklistä kiertoa.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa ja elävöittää lasten luontosuhdetta, jolloin menetelmänä on luonnossa leikkiminen ja monipuolinen liikkuminen. Metsäretkien kohde on lähiympäristössä, jonne päästään kävellen. Tuttu retkipaikka muodostuu lapsille läheiseksi, ja vuodenaikojen vaihtelut, kasvit ja eläimet tulevat heille luonnollisella tavalla tutuiksi. Metsä vaalii aistien herkkyyttä ja tarjoaa moniaistisia, rikkaita kokemuksia vahvistaen maailman monilukutaitoa. Kun luonnossa saa leikkiä ja liikkua vapaasti, tarkkailla itsenäisesti ja kiireettömästi, se antaa tilaa ja rauhaa omille havainnoille ja yhteisille leikeille sekä mahdollisuuden kokemuksellisen luontosuhteen syntymiseen.

Näin muodostunut luonnontuntemus luo perustan koulussa myöhemmin tapahtuvalle tiedolliselle ja käsitteelliselle opiskelulle. Metsäretkillä lapset oppivat samalla myös erilaisia käytännön taitoja, kuten roskaamatonta retkeilyä ja turvallista liikkumista. Muita lasten ympäristökasvatuksen toimia arjen keskellä ovat päivittäinen ulkoilu, pihapiirin kasvillisuuden ja kompostin hoitaminen, pihapiirin eläimet ja niiden havainnoiminen, yhteiset pihatalkoot, sisätiloissa vuodenaikapöytä ja huonekasvien tai omien pienten istutusten hoitaminen. Vuodenkierto ja sen erilaiset juhla-ajat ovat myös toiminnan runkona heijastuen monin tavoin sen sisältöihin niin taiteellisen kuin käytännöllisen työskentelyn avulla. Näin lasten luontosuhde elävöityy lapsilähtöisesti.

Varhaiskasvatuksen kaikki toiminta perustuu kestävän kehityksen ekologisiin arvoihin, kuten kohtuullisuuteen ja säästäväisyyteen, ruokailuun liittyvään vastuullisuuteen, energian säästämiseen sekä jätteen vähentämiseen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleen käytön avulla. Nämä arvot tulevat lapsille tutuiksi oman kokemuksen kautta, sillä kestävä elämäntapa kuuluu heidän arkikäytäntönsä luontevalla ja olennaisella tavalla.

Steinerpedagogisessa teknologiakasvatuksessa lapset tutustuvat arjen teknologiaan tekemällä havaintoja aikuisten käyttämistä teknisistä laitteista, joiden rinnalla käytetään myös perinteisiä menetelmiä. Pyrkimyksenä on luoda hyvä ja monipuolinen aistiympäristö ja antaa lapsille kokemuksia monenlaisesta käytännön työstä, niihin

liittyvistä työeleistä, -menetelmistä ja -välineistä esimerkiksi perinteisissä käsityöammateissa. Lapset suunnittelevat ja rakentavat leikeissään myös erilaisia kojeita tehden monia oivalluksia ja keksien luovia ratkaisuja, miten nämä keksinnöt saataisiin toimiviksi.

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona.

Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveelle kasvuun, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikuntaa. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää.

Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja.

Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoaltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikoja tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syöminen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Kasvan, liikun ja kehityn

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa huolehditaan liikunnasta harjoittamalla ja vahvistamalla monipuolisesti perusliikuntataitoja, kuten kävelyä, juoksemista, tasapaino- ja hyppimistaitoja sekä luistelemista ja hiihtämistä. Liikkumista tuetaan myös retkillä lähiluontoon sekä painottamalla vapaata leikkiä. Niiden rinnalla yhteiset liikunta- ja pihaleikit ja välineet, kuten hyppynaru, taitoradat ja erilaiset palloleikit, ovat tärkeitä keinoja harjoittaa lasten motorisia taitoja. Hienomotoriikka, kädentaidot sekä silmä-käsi -koordinaatio vahvistuvat arkipäivän toimissa. Lapset saavat harjoitella yksinkertaisten työvälineiden käyttöä ja kokeilla erilaisia kädentöitä.

Ohjatussa liikunnassa, esimerkiksi satu- tai musiikkiliikunnassa, kehitetään kehonhallintaa, notkeutta ja ketteryyttä, tasapainoa, nopeutta ja koordinaatiokykyä. Eurytmiassa tuetaan lasten luontaista, kokonaisvaltaista liikunnallisuutta. Myönteiset ja monipuoliset liikkumiskokemukset tukevat lasten aloitekyvyn kehittymistä. Liikunnan tavoitteena on myös löytää kokeilemalla kehon liikkumismahdollisuuksia ja liikunnan mukanaan tuomaa vapautta ja riemua. Se kohottaa itsetuntoa ja luottamusta omiin oppimis- ja ongelmanratkaisukykyihin. Myös sosiaaliset taidot kehittyvät liikunnan ja leikkien avulla.

Liikunnan merkitys varhaiskasvatuksessa terveen kehityksen edellytyksenä korostuu lasten liikkumisen vähentyessä yleisesti. Steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen toiminnallisuus vastaa tähän kasvavaan haasteeseen ohjaamalla lapsia liikkuvaan elämäntapaan. Yhteistyössä lasten huoltajien kanssa tuodaan myös esille arkiliikunnan merkitys lasten kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille.

Tervettä kasvua vahvistava laadukas ravinto on tärkeä osa steinerpedagogiikkaa. Ruoka valmistetaan pääasiassa biodynaamisesti tai luonnonmukaisesti viljellyistä tuotteista ja puhtaista, lisäaineettomista elintarvikkeista. Lapsia kannustetaan tutustumaan vähitellen kaikkeen tarjolla olevaan ravintoon, ja myös keittiössä auttaminen rohkaisee lapsia laajentamaan makutottumuksiaan. Ateriahetkistä pyritään luomaan viihtyisiä ja kiireettömiä, mihin kannustavat myös ympäristön esteettisyys ja hyvät pöytätavat. Kotimainen ruoka- ja tapakulttuuri ja eri vuodenaikajuhliin liittyvä kulttuuriperintö tulevat tutuiksi ruokailun avulla. Huoltajien asiantuntemuksella tutustutaan mahdollisuuksien mukaan myös muihin ruoka- ja tapakulttuureihin.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa lapsille välittyy kokemuksellisesti levon ja virkistykseen välinen tasapaino ja aikuisten huolenpito lasten hyvinvoinnista. Arjen tilanteissa opetellaan pukeutumisesta ja hygieniasta huolehtimisen perustaitoja. Keskusteltaessa hyvinvoinnista ja terveydestä asioita käsitellään lapsentajuisesti, esimerkiksi roolileikkien ja tarinoiden avulla. Kaveruutta, toisen huomioimista sekä tunteiden tunnistamista ja tunteiden säätelyä harjoitellaan arjen tilanteissa.

Lasten turvallisuuden tunnetta vahvistetaan kasvattajien levollisella asenteella ja lasten tunteiden hyväksyvällä kohtaamisella. Turvallisuutta luovat myös yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat, jotka koskevat niin päiväkotia kuin lähiympäristöä. Lapsia kannustetaan pyytämään apua ongelmatilanteissa ja kertomaan huolistaan. Kasvattajat havainnoivat lasten leikki-tilanteita ja puuttuvat mahdolliseen kiusaamiseen, jonka ehkäisemisestä ja hoitamisesta laaditaan oma yksikkökohtainen suunnitelma. Myös läheinen yhteistyö lasten huoltajien kanssa ehkäisee osaltaan kiusaamista.

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä.

Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä.⁹⁹ Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielinään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon lasten erilaiset kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet. Tavoitteena on tukea jokaisen lapsen oman kielellisen ja kulttuurisen identiteetin kehittymistä sekä opettaa lapsia kunnioittamaan eri kieliä ja kulttuureja. Toiminnassa voidaan käyttää esimerkiksi erikielisiä lauluja, loruja, leikkejä ja viittomia.

Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkia, jotta varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa¹⁰⁰. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

⁹⁹ Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

¹⁰⁰ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisu- ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatus- ja opetustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuvaranto. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkia, jolla varmistetaan molempipuolinen ymmärrys.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyksikautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan

kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylvyn kaltaisia.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa käytettävät kielet ovat joko suomi tai ruotsi. Kaksi- tai monikielisten lasten eri kielten taitoa tuetaan mahdollisuuksien mukaan.

4.7 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan seuraavia pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita huomioiden lasten ikä ja kehitys sekä eri toimintamuotojen ominaispiirteet. Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja sisältöjä eri toimintamuodoissa voidaan täsmentää paikallisissa suunnitelmissa.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan ja tarkennetaan

- pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita sekä seurannan ja arvioinnin käytäntöjä
- varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä
- monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavia periaatteita

- käytäntöjä, jotka tukevat lasten leikkiä inklusiivisten periaatteiden mukaisesti
- oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä
- lasten mielenkiinnon kohteiden ja osallisuuden huomioon ottamisen tapoja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa
- eri kieli- ja kulttuuriryhmien varhaiskasvatuksen toteuttamista
- kaksikielisen varhaiskasvatuksen toteuttamista, mikäli sitä järjestetään
- vieras- ja monikielisten lasten suomen/ruotsin kielen oppimisen tukemista
- perheen kielivalintoihin ja äidinkielen tukemiseen liittyvää yhteistyötä ja käytäntöjä.

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty¹⁰¹. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Lapsen tuki

Steinerpedagogiikka nojaa pedagogisiin ratkaisuihin, joilla vahvistetaan yhteisöllisyyttä. Varhaiskasvatuksessa on keskeistä rytmisyys, jonka katsotaan luovan lapselle turvallisuutta sekä ennustettavuutta ja selkeyttä. Jokainen lapsi nähdään ainutlaatuisena, ja lapsuus ymmärretään korvaamattomana aikana.

Nämä lähtökohdat tarjoavat vankan perustan inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamiselle ja lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamiselle. Positiivisen palautteen antaminen lapselle on keskeisellä sijalla steinerpedagogisessa toimintakulttuurissa.

¹⁰¹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä¹⁰² on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön.

Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää¹⁰³.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkittamis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu¹⁰⁴.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta¹⁰⁵. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan tuottama varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän¹⁰⁶-varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä¹⁰⁷.

¹⁰² Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

¹⁰³ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹⁰⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁰⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁰⁶ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

¹⁰⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnsä ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla¹⁰⁸. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta¹⁰⁹. Tuki voi olla säännöllistä, osa- tai kokoaikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa¹¹⁰. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹¹¹. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹¹², joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

5.2 Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹¹³. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

¹⁰⁸ Varhaiskasvatuslaki 31 §

¹⁰⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹¹¹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹¹² Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

¹¹³ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan.¹¹⁴

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta.¹¹⁵ Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.¹¹⁶

Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹¹⁷.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä.

Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti.

Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta¹¹⁸. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn

¹¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 d §, 4. momentti

¹¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 40–41 §

¹¹⁶ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

¹¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

¹¹⁸ Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 § 3 momentti

oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehdoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹¹⁹.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Yhteistyö tuen aikana

Steinerpedagoginen varhaiskasvatus perustuu monialaiseen yhteistyöhön ja tiiviiseen yhteistyöhön perheiden kanssa. Steinerpäiväkodeissa huoltajien, kasvattajien ja lasten sosiaalisia suhteita pidetään tärkeinä. Ne muodostavat steinerpäiväkotien yhteisöllisyyden, jonka varaan varhaiskasvatustoiminta ja lapsen hyvinvointi rakentuvat.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtapoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lapselle määritellään sopivin tuen taso¹²⁰ ja tuen muodot¹²¹ tuen antamisen periaatteiden mukaisesti, mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan¹²². Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

¹¹⁹ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

¹²⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹²¹ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹²² Varhaiskasvatuslaki 15 c §

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa¹²³.

Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös¹²⁴.

Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹²⁵. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²⁶.

¹²³ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

¹²⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹²⁵ HE 148/2021 vp, s. 32

¹²⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästymisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²⁷.

Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹²⁸. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia** tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen

¹²⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹²⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittamiseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan¹²⁹. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatustilanteesta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen yleiset periaatteet soveltuvat myös lasten varhaiseen tukeen ja erityisopetukseen. Toiminnan lähtökohtana on, että jokainen lapsi saa tarvitsemansa tuen ja hänen tarpeisiinsa vastataan sekä yksilöllisesti että tasavertaisena ryhmän jäsenenä pedagogisilla järjestelyillä ja joustavilla toimintatavoilla.

Steinerpedagogiikassa toteutettava taiteellinen toiminta (kuten maalaus, eurytmia, sadunkerronta, lorut ja laulut) mahdollistavat monikanavaisen ja moniaistisen oppimisen. Steinerpedagogisen toimintaympäristön pyrkimys karsia liialliset aistiärsykkeet varhaiskasvatustoiminnasta panostamalla päiväkotien esteettisyyteen ja yksinkertaisiin leluihin omalta osaltaan toimivat rakenteellisena tukitoimena. Runsas ulkoilu sekä

¹²⁹ Varhaiskasvatustilanne 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

vapaan leikin määrä niin sisä- kuin ulkotiloissa mahdollistavat liikkeen ja fyysisen aktiivisuuden toteutumisen päiväkotipäivän aikana.

Tukea tarvitsevaa lasta auttavat myös kiireetön, kodinomainen toiminta- ja oppimisympäristö ja yhteisön pieni koko. Nämä tekijät vaikuttavat jo sinällään tukea antavasti ja terapeuttisesti. Lasten toimintapäivä on pedagoginen ja rytminen kokonaisuus. Säännöllinen päivä-, viikko- ja vuosirytmistö edistää lasten terveyttä ja luo perustan oppimiselle. Toiminnassa kiinnitetään huomiota lasten yksilöllisiin tarpeisiin, jotta kukin lapsi voi osallistua täysipainoisesti ryhmän toimintaan.

5.4 Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹³⁰. Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista¹³¹.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveysviranomaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Lapsen tuen arviointi

Lapsen saaman tuen arviointi nojaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemiin havaintoihin. Steinerpedagogiikassa kasvattajan itsekasvatus on keskeinen osa kasvattajan harjoittamaa itsearviointia omaa työtään koskien. Sensitiivinen vuorovaikutus- ja kommunikointitapa toimii varhaisen tuen antamisen lähtökohtana sekä perustaa suotuisan kasvu ympäristön lapselle. Lapsen saamaa tukea kehitetään ja

¹³⁰ Varhaiskasvatustilanne 15 a ja d §

¹³¹ Varhaiskasvatustilanne 15 d § ja 20 §

seurataan viikoittaisessa kollegiotyöskentelyssä, jossa arvioidaan ja suunnitellaan toimintaa lapsihavainnoinnin pohjalta.

5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹³². Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa¹³³. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua.¹³⁴

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista¹³⁵. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

¹³² Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹³³ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹³⁴ HE 148/2021 vp, s. 34

¹³⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoittamiseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoitoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveyspalvelut, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹³⁶.

¹³⁶ HE 148/2021 vp, s. 35

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Kasvatuksen luonne hengittävänä ja ikäkauden huomioivana toimintana nähdään tärkeänä lapsen tuen toteuttamisessa. Lapsen hyvinvoinnille on myös keskeistä henkilökunnan pysyvyys sekä toistuva päivä- ja viikkorytmi, jotka muodostavat lapselle turvallisen arjen. Päiväkotiyksikön pieni koko mahdollistaa luottamuksellisen suhteen luomisen jokaiseen lapseen.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa annetaan tietoa steinerpedagogisista tukimuodoista ja -palveluista.

5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin¹³⁷. Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹³⁸. Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹³⁹. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla¹⁴⁰. Päätös on aina perusteltava¹⁴¹. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹⁴².

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista¹⁴³.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

¹³⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹³⁸ Hallintolaki 34 §

¹³⁹ HE 148/2021 vp, s. 35

¹⁴⁰ Varhaiskasvatuslaki 62 §

¹⁴¹ Hallintolaki 34, 45 § 1 momentti, 47 § ja varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹⁴² HE 148/2021 vp, s. 36

¹⁴³ HE 148/2021 vp, s. 34

- tukipalvelut¹⁴⁴.

Varhaiskasvatustlain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta¹⁴⁵. Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen.¹⁴⁶

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveyspalveluista, kuten lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

5.7 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa päätetään ja kuvataan varhaiskasvatuksessa annettavan tuen järjestämisen käytännöt päiväkodissa ja perhepäivähoidossa.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- lapsen tuen järjestämistä ohjaavat paikalliset periaatteet ja käytännöt
- lapsen tuen tarpeen arviointiin liittyvät käytännöt ja vastuut
- tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa: pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset tuen muodot

¹⁴⁴ Varhaiskasvatustlain 15 c ja e §

¹⁴⁵ Varhaiskasvatustlain 15 e §

¹⁴⁶ HE 148/2021 vp, s. 30

- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman täydentäminen tuen näkökulmasta luvun 5.5 mukaisesti, suunnitelman laatimiseen ja arviointiin liittyvät paikalliset vastuut ja käytännöt
- lasten ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön käytännöt tuen aikana
- monialainen yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- toiminta siirtymävaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen
- tehostetun ja erityisen tuen sekä tukipalveluiden hallintopäätösmenettelyt (huoltajan ja lapsen kuuleminen sekä päätöksen laatiminen, muuttaminen ja kumoaminen).

Yleinen tuki

- yleisen tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken
- yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja yleisen tuen järjestämisessä.

Tehostettu tuki

- tehostetun tuen käytännön järjestäminen
- toimintatavat lapsen tehostetun tuen aloittamisessa, toteuttamisessa ja päättämisessä
- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan, arviointiin ja tarkistamiseen liittyvät käytänteet
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, tehostetun tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja tehostetun tuen järjestämisessä.

Erityinen tuki

- erityisen tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten kohdalla lapsen ohjautuminen pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin ja monialainen yhteistyö prosessissa
- yhteistyö muun varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kanssa sekä muu yhteistyö, eri toimijoiden vastuut ja työnjako

- yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa
- toimintatavat, kun erityinen tuki päätetään lopettaa ja tuki jatkuu tehostettuna tai yleisenä tukena.

Varhaiskasvatuslaissa säädettyt tuen muodot

- tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken
- huoltajalle ja lapselle tiedottamiseen ja huoltajan ja lapsen kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyvät toimintatavat.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa määritellään tulkitsemis- ja avustamispalveluihin sekä apuvälineisiin liittyvät hallinnolliset käytänteet varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Steinerpedagoginen varhaiskasvatus perustuu luvussa 6 mainittuun vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen opetussuunnitelmarunko on laadittu luvun 6 mukaisesti niin, että perusteiden pedagogisia linjauksia täydennetään steinerpedagogisilla ratkaisuilla ja linjauksilla. Steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen periaatteita on kuvattu kansainvälisissä

julkilausumissa (Haagin piirin, steinerkasvatuksen kansainvälisen neuvoston kuvaus steinerkoulujen ja steinerpäiväkotien peruspiirteistä, 2015/2009 sekä Kansainvälisen steinerpedagogisen varhaiskasvatusjärjestön IASWECEn Steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen peruspiirteet, 2019).

6.1 Paikallisesti päätettävät asiat

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voi olla omaleimainen, mutta se ei voi olla ristiriidassa varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kanssa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää ja kuvaa suunnitelmassa sen lisäksi, mitä perusteasiakirjassa aiemmin määrätään,

- mitkä ovat vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen liittyvät varhaiskasvatuksen arvoperustaa, pedagogisia periaatteita ja ratkaisuja täydentävät näkökulmat
- miten nämä näkökulmat tulevat esille varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, työtavoissa ja pedagogisessa toiminnassa.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.¹⁴⁷ Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

¹⁴⁷ Varhaiskasvatuslaki 24 §

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁴⁸. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁴⁹. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁵⁰. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁵¹.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

¹⁴⁸ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴⁹ [Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta \(1295/2013\) 1 §](#)

¹⁵⁰ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁵¹ Varhaiskasvatuslaki 20 §

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, ovat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa

Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Steinerpedagogista toimintaa arvioidaan ja kehitetään paikallisesti päiväkodeissa kollegiotyön kautta sekä kansallisesti Steinerkasvatuksen liiton varhaiskasvatusjaossa, jossa on edustaja Suomen jokaisesta steinerpäiväkodista. Lisäksi pedagogista toimintaa kehitetään vuotuisilla kotimaisilla ja kansainvälisillä koulutustilaisuuksilla ja erilaisilla kehittämishankkeilla. Eräs pedagogisen toiminnan arvioinnin muoto on myös steinerpedagogisten perusteiden jatkuva päivittäminen opetussuunnitelmatyönä. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti.

Kasvattajat toteuttavat tavoitteellista ja suunnitelmallista itsearviointia osana steinerpedagogista varhaiskasvatustoimintaa. Varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan kasvattajien viikoittaisissa kokouksissa. Arviointi perustuu säännölliseen lapsihavainnointiin ja seurantaan.

Huoltajille järjestetään mahdollisuuksia osallistua säännöllisesti varhaiskasvatuksen arviointiin. Tällaisia tapoja ovat muun muassa säännöllisesti toistuvat vanhempainillat, huoltajille tehtävät asiakastyytyväisyyskyselyt sekä aktiivinen vuorovaikutus huoltajien kanssa kasvatukseen liittyvistä teemoista. Keskeiset arviointitulokset julkistetaan.

Varhaiskasvatuksen laadun ja henkilöstön ammattitaidon ylläpitämisen ja kehittämisen ehtona on kasvattajan itsehavainnointi ja -arviointi. Ne ovat työn keskeisiä työvälineitä ja niiden kehittyminen kyvyiksi vaatii tavoitteellista harjoittelua. Kollegiotyössä kehitetään yhteisöllistä itsearviointia sekä palautteen antamista ja saamista. Arvioinnin kohteina voivat olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt. Työn arviointi liittyy myös yhteisössä mahdollisesti tapahtuvaan työnohjaukseen.

7.2 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan perusteissa kuvattuja varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin periaatteita ja käytäntöjä. Lisäksi paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa päätetään ja kuvataan, miten

- varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa
- lapsen tuen toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa
- lapsilta, huoltajilta ja muilta yhteistyötahoilta saatua palautetta kerätään ja hyödynnetään laadun ylläpitämisessä ja parantamisessa
- arvioinnissa saatuja tietoja hyödynnetään varhaiskasvatuspalvelujen johtamisessa ja kehittämisessä
- arvioinnin keskeiset tulokset julkistetaan.